

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annettua lakia. Esityksen keskeisenä tavoitteena on saattaa turvapaikanhakijoiden vastaanottoa jäsenvaltioissa koskevista vähimmäisvaatimuksista annettu neuvoston direktiivi osaksi kansallista lainsäädäntöä. Jäsenvaltioiden on saatettava direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan 6 päivään helmikuuta 2005 mennessä.

Maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien vas-

taanottoa koskevilta osin. Muutokset koskivat tiedottamisen tehostamista, alaikäisen edun huomioon ottamista, perheyhteyden turvaamista, henkilön iästä ja turvattomasta asemasta johtuvien erityistarpeiden parempaa huomioon ottamista ja vastaanotosta perittäviä maksuja ja toimeentulotukea sekä vailla huoltajaa tulevien alaikäisten turvapaikanhakijoiden vastaanottoa. Lisäksi ehdotetaan teknisiä muutoksia, jotka koskevat perustuslain mukaisen kirjoitusmuodon huomioon ottamista sekä lainsäädännön muutoksiin liittyvien pykäläviittausten ajantasaistamista.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä toukokuuta 2005.

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999, jäljempänä kotouttamislaki) tuli voimaan 1 toukokuuta 1999. Siinä turvapaikanhakijoiden vastaanotolla ja tilapäistä suojelua saavien vastaanotolla tarkoitetaan toimeentulon ja huolenpidon järjestämistä vastaanottokeskuksessa tai järjestelykeskuksessa. Kotouttamislain toimeenpanosta annettiin eduskunnalle valtioneuvoston selonteko vuonna 2002 (VNS 5/2002 vp, jäljempänä selonteko). Eduskunta antoi selonteosta lausunnon vuonna 2003 (EK 39/2002 vp - VNS 5/2002 vp, HaVM 20/2002 vp). Lausunnon mukaan turvapaikanhakijoiden asumisjärjestelyjen näkökulmasta on joitakin erityisryhmiä, joiden tarpeet tulisi kyetä nykyistä paremmin ottamaan huomioon. Näihin kuuluvat muun muassa yksin ilman perhettä asuvat naiset, alaikäiset lapset, yksinhuoltajaperheet, vammaiset, vanhukset sekä kidutuksen, raiskauksen tai muun vakavan psyykkisen, fyysisen tai seksuaalisen väkivallan kohteeksi joutuneet turvapaikanhakijat.

Euroopan Unionin tarkoituksena on kehittää turvapaikanhakijoiden vastaanottoa yhteisen turvapaikka-asioita koskevan politiikan pohjalta. Euroopan unionin neuvosto antoi 27 päivänä tammikuuta 2003 direktiivin turvapaikanhakijoiden vastaanottoa jäsenvaltioissa koskevista vähimmäisvaatimuksista (2003/9/EY, jäljempänä vastaanottodirektiivi).

Suomen lainsäädäntö täyttää suurimmaksi osaksi direktiivin asettamat vaatimukset. Monet vastaanottodirektiivillä säännellyt asiat sisältyvät Suomessa muuhun lainsäädäntöön kuin kotouttamislakiin, kuten liikkumisvapaus, alaikäisten koulunkäynti, opiskelu ja oikeus tehdä työtä. Ne vastaanottodirektiivin säännökset, joita voimassa oleva lainsäädäntö ei kata, on tarkoitus saattaa tällä hallituksen esityksellä osaksi kansallista lainsäädäntöä.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Kotouttamislaki

Kotouttamislaki sääntelee maahanmuuttajien kotoutumista, turvapaikanhakijoiden vastaanottoa ja tilapäistä suojelua saavien vastaanottoa. Kotouttamislain mukaan työministeriön hallinnonalalla voi olla vastaanottokeskuksia ja järjestelykeskuksia. Järjestelykeskukset on tarkoitettu joukkopaossa tulevan suuren ihmismäärän ensivaiheen kiireellistä vastaanottoa varten. Järjestelykeskukset liittyvät lähinnä tilapäistä suojelua saavien vastaanoton järjestämiseen, jota koskevat säännökset lisättiin lakiin lailla (118/2002). Järjestelykeskusvastaanotto on tarkoitettu poikkeukselliseksi ja joka tapauksessa lyhytaikaiseksi. Ihmiset siirretään niistä mahdollisimman pian vastaanottokeskuksiin.

Turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien vastaanottona järjestetään majoitus, toimeentulotuki, tulkkipalveluja ja muu välttämätön perustarpeiden turvaaminen sekä työ- ja opintotoimintaa. Majoitus järjestetään vastaanottokeskuksissa. Alaikäisten tai kidutuksen, raiskauksen tai muun ruumiillisen tai seksuaalisen väkivallan uhrien tai muutoin muita heikommassa asemassa olevien palvelujen järjestämisessä otetaan huomioon heidän elämäntilanteestaan johtuvat erityiset tarpeensa. Alaikäisen vailla huoltajaa tulevan turvapaikanhakijan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanottoa varten voidaan perustaa ryhmäkoti. Ryhmäkodin toiminnasta ja henkilöstön määrästä säädetään työministeriön asetuksella. Vastaanottokeskuksen voi perustaa ja ylläpitää valtio itse tai sopia sen perustamisesta ja ylläpitämisestä kunnan, kuntayhtymän, muun julkisoikeudellisen yhteisön taikka yksityisen yhteisön tai säätiön kanssa.

Kotouttamislain 5 luvun mukaan pakolaislapselle, tilapäistä suojelua saavalle lapselle tai oleskelulupaa tai turvapaikkaa hakevalle lapselle, joka on vailla huoltajaa tai muuta

laillista edustajaa, voidaan määrätä edustaja. Lain 6 luvussa säädetään pakolaisten, tilapäistä suojelua saavien ja turvapaikanhakijoiden vastaanoton henkilörekistereistä. Lain 7 luvussa on säännökset tiedonsaantioikeudesta, tietojen luovuttamisesta ja salassapitovelvollisuudesta.

Ulkomaalaislaki

Uusi ulkomaalaislaki (301/2004) tuli voimaan 1.5.2004. Pyrkimyksenä on ollut lain-säädäntö, jossa on selkeät perussäännöt ulkomaalaisten maahantulolle, maassa oleskelle ja maasta poistamiselle. Pyrkimyksenä on ollut myös eri viranomaisten toimivaltasuhteiden selkiinnyttäminen, viranomaisten harkintavallan rajojen selkiyttäminen sekä oikeuksien ja velvollisuuksien perusteet. Kansainvälisen suojelun saamista koskevat edellytykset säilyivät käytännössä pääosin entisen sisältöisinä. Suojelun saamisen edellytyksistä säädetään nyt kuitenkin tarkemmin lain tasolla. Ulkomaalaislaista aiheutuvat muutokset on sisällytetty kotouttamislain soveltamisalaa koskeviin säännöksiin sen muuttamisesta annetulla lailla (639/2004), jolla kotouttamislain pykäläviittaukset korjattiin viittamaan uuteen ulkomaalaislakiin.

Turvapaikanhakijoiden vastaanotto

Suomessa on tällä hetkellä neljätoista vastaanottokeskusta. Keskukset sijaitsevat eri puolilla maata. Valtion vastaanottokeskuksia on 3, kuntien ylläpitämiä 9 ja Suomen Punaisen Ristin ylläpitämiä 2. Lisäksi Helsingissä toimii toistaiseksi ainoa säilöönottoyksikkö, joka perustuu säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annettu lakiin (116/2002). Lokakuussa 2004 vastaanottokeskuksissa oli majoitettuna keskimäärin 2 100 turvapaikanhakijaa ja yksityismajoituksessa keskimäärin 670 turvapaikanhakijaa. Vastaanottokeskusten käyttöaste on vuonna 2004 ollut jatkuvasti yli 80 prosenttia. Kolmessa ryhmäkodissa majoitetaan alaikäisiä vailla huoltajaa tulleita turvapaikanhakijalapsia. Majoituspaikkojen tarpeeseen vaikuttaa turvapaikanhakijoiden määrien li-

säksi hakemusten käsittelyaika.

Suomeen saapui vuonna 2003 noin 3 200 turvapaikanhakijaa, heistä vailla huoltajaa tulleita lapsia oli 110. Vuonna 2004 arvioidaan talousarvion mukaan tulevan noin 3 000 turvapaikanhakijaa. Vuoden 2004 loppuun mennessä on tullut 2885 turvapaikanhakijaa, heistä vailla huoltajaa olevia lapsia on 107.

Suurimman ryhmän kaikista hakijoista vuonna 2003 muodosti Makedonian, Kroatian ja Bosnia-Herzegovinan, Serbian ja Montenegron ja sen edeltäjävaltioiden entisen Jugoslavian ja Jugoslavian liittotasavallan kansalaiset, yhteenlaskettuna 976 hakijaa. Seuraavaksi suurimmat ryhmät olivat venäläiset (288) ja bulgarialaiset (287). Vuonna 2004 (tammi-syyskuu) suurimmat ryhmät ovat Serbian ja Montenegron ja sen edeltäjävaltioiden entisen Jugoslavian ja Jugoslavian liittotasavallan kansalaiset, yhteenlaskettuna 560. Slovakiasta on tullut 329 hakijaa.

Ulkomaalaisviraston tavoitteena on lyhentää turvapaikkahakemusten käsittelyaikoja. Sähköisen käsittelyn käyttöönotto tullee nopeuttamaan hakemusten käsittelyä. Myös ulkomaalaisviraston toiminnan alueellistamisella tavoitellaan käsittelyn nopeutumista ulkomaalaisvirastossa. Turvapaikanhakijat ovat vastaanottokeskuksissa kuitenkin myös sen ajan, joka kuluu poliisin toimenpiteisiin alkuvaiheessa, mahdolliseen muutoksenhakuun, kuntaan siirtymiseen ja maasta poistumiseen tai poistamiseen. Majoitusaikoihin vaikuttaa siten koko menettelyyn kuluva aika. Nykyisin majoitusajat ovat keskimäärin 12 kuukautta.

Turvapaikka-asian käsittely ulkomaalaisvirastossa kestää keskimäärin seitsemän kuukautta. Hyvin suuri osa, noin 45–50 % Suomessa turvapaikkaa hakeneista henkilöistä on niin sanottuja Dublin-tapauksia, eli jokin toinen EU jäsenvaltio, Norja tai Islanti on vastuussa hakemuksen käsittelystä. Näiden henkilöiden turvapaikka-asian käsittely Ulkomaalaisvirastossa on keskimäärin 2,5 kuukautta. Useissa tapauksissa käsittelyaika on kuitenkin ainoastaan muutamia viikkoja. Jos jokin toinen valtio on vastuussa hakemuksen käsittelystä, käännytyspäätös on välittömästi täytäntöönpanokelpoinen.

Muutoksenhakuun sekä maasta poistamiseen kuuluu keskimäärin 13 kuukautta. Asunon ja kuntapaikan järjestymiseen myönteisen päätöksen saaneelle menee keskimäärin yksi kuukausi.

Vastaanottodirektiivi

Vastaanottodirektiivin tarkoituksena on vahvistaa turvapaikanhakijoiden vastaanottoa jäsenvaltioissa koskevat vähimmäisvaatimukset. Vastaanottodirektiivin 1—4 artikloissa säädetään vastaanottodirektiivin tarkoituksesta, määritelmästä, soveltamisalasta ja suotuisimpien säännösten sallimisesta. Jäsenvaltiot voivat ottaa käyttöön tai pitää voimassa suotuisimpia vastaanottoa koskevia säännöksiä. Vastaanotto-olosuhteilla tarkoitetaan kaikkia jäsenvaltioiden tämän vastaanottodirektiivin mukaisesti turvapaikanhakijoiden hyväksi toteuttamia toimenpiteitä. Aineellisilla vastaanotto-olosuhteilla tarkoitetaan vastaanotto-olosuhteita, joihin kuuluvat majoitus, ruoka ja vaatetus luontoisuus-etuksina, rahallisena etuutena tai maksukuponkien muodossa sekä päiväraha. Vastaanottokeskuksella tarkoitetaan mitä tahansa paikkaa, jota käytetään turvapaikanhakijoiden joukkomajoitukseen.

Vastaanottodirektiiviä sovelletaan kaikkiin kolmansien maiden kansalaisiin ja kansalaisuudettomiin henkilöihin, jotka hakevat turvapaikkaa jäsenvaltioiden rajalla tai niiden alueella, niin kauan kun heidän sallitaan jäädä tälle alueelle turvapaikanhakijoina, sekä perheenjäseniin, jos tällainen turvapaikkahakemus koskee heitä kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Jäsenvaltion päätöksen mukaan vastaanottodirektiiviä voidaan soveltaa myös muihin kuin Geneven sopimuksen mukaan suojelua hakeviin kolmansien maiden kansalaisiin ja kansalaisuudettomiin henkilöihin.

Vastaanottodirektiiviä ei sovelleta jäsenvaltioiden edustustoille esitettyihin diplomaattista suojelua tai alueellista turvapaikkaa koskeviin pyyntöihin. Vastaanottodirektiiviä ei sovelleta silloin, kun sovelletaan vähimmäisvaatimuksista tilapäisen suojelun antamiseksi siirtymään joutuneiden henkilöiden joukottaisen maahantulon tilanteissa, ja toi-

menpiteistä näiden henkilöiden vastaanottamisen ja vastaanottamisesta jäsenvaltioille aiheutuvien rasitusten tasapuolisen jakautumisen edistämiseksi 20 päivänä heinäkuuta 2001 annetun neuvoston direktiivin 2001/55/EY (1) säännöksiä.

Vastaanottodirektiivissä on sekä jäsenvaltioita velvoittavia säännöksiä ja säännöksiä asioista, joista voidaan määrätä kansallisessa lainsäädännössä.

Vastaanottodirektiivin 5 artikla koskee tiedottamista. Artiklan mukaan turvapaikanhakijoille on ilmoitettava kohtuullisen ajan kuluessa, joka ei saa ylittää viittätoista päivää siitä, kun he ovat tehneet hakemuksensa toimivaltaiselle viranomaiselle, ainakin vastaanotto-olosuhteisiin liittyvistä etuuksista ja velvollisuuksista sekä erityisistä oikeusapua antavista järjestöistä tai ryhmistä sekä järjestöistä, jotka voivat auttaa heitä vastaanotto-olosuhteisiin liittyvissä asioissa ja antaa niitä koskevia tietoja, mukaan lukien terveydenhoitoa koskevat tiedot.

Vastaanottodirektiivin 6 artiklassa säädetään turvapaikanhakijalle annettavasta asiakirjasta, jossa todetaan hänen asemansa turvapaikanhakijana tai todistetaan, että hänellä on oikeus jäädä jäsenvaltion alueelle siksi ajaksi, kun hänen hakemustaan käsitellään.

Vastaanottodirektiivin 7 artiklan, asuinpaikka ja liikkumisvapaus, mukaan periaate on, että turvapaikanhakijat voivat vapaasti liikkua jäsenvaltion alueella tai valtion heille osoittamalla alueella. Artiklan 2—4 kohtien perusteella jäsenvaltiolla on mahdollisuus rajoittaa liikkumisvapautta. Jos liikkumisvapautta rajoitetaan, jäsenvaltioiden on säädettävä väliaikaisesta mahdollisuudesta poistua rajoitetulta alueelta. Turvapaikanhakijaa on vaadittava ilmoittamaan osoitteensa toimivaltaiselle viranomaiselle.

10 artiklan, alaikäisten koulunkäynti ja opiskelu, mukaan jäsenvaltioiden on annettava turvapaikanhakijoiden alaikäisille lapsille ja alaikäisille turvapaikanhakijoille mahdollisuus käydä koulua vastaavin edellytyksin kuin vastaanottavan jäsenvaltion kansalaiset niin kauan kun he ovat jäsenvaltion alueella. Keskiasteen koulua on saatava jatkaa, vaikka turvapaikanhakija tulisi täysi-ikäiseksi Kohdan 2 mukaan koulunkäynnin aloittamista

voidaan lykätä enintään kolmella kuukaudella tai vuodella, jos koulunkäynnin aloittamisen helpottamiseksi tarjotaan muita ratkaisuja.

11 artiklan, työllistäminen, mukaan jäsenvaltioiden on määriteltävä turvapaikkahakemuksen tekemispäivästä alkava ajanjakso, jonka aikana turvapaikanhakijalla ei ole pääsyä työmarkkinoille. Kohdan 4 mukaan jäsenvaltiot voivat antaa etusijan EU:n ja ETA-alueen kansalaisille sekä laillisesti asuville kolmannen maan kansalaisille työmarkkinoille pääsyssä.

12 artiklan, ammatillinen koulutus, mukaan jäsenvaltiot voivat sallia turvapaikanhakijoiden pääsyn ammatilliseen koulutukseen riippumatta siitä, onko turvapaikanhakijoilla pääsy työmarkkinoille.

Vastaanottodirektiivin 8 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on toteuttava asianmukaiset toimenpiteet perheen yhtenäisyyden säilyttämiseksi majoitusta järjestettäessä turvapaikanhakijoiden suostumuksella.

Vastaanottodirektiivin 9 artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat vaatia, että turvapaikanhakijoille tehdään kansanterveydellisiin syihin perustuva lääkärintarkastus.

Artiklat 13–15 koskevat aineellisia vastaanotto-olosuhteita ja terveydenhoitoa. Terveydenhuollon on käsitettävä vähintään ensiavun ja sairauden kannalta välttämätön hoito. Lääketieteellinen hoito tai muunlainen hoito on järjestettävä turvapaikanhakijalle, jolla on erityistarpeita. Valtion on säädettävä terveyden kannalta riittävän elintason ja toimeentulon varmistamisesta. Vastaanotto voidaan järjestää luontaisuurituksena, rahallisen avustuksena tai maksukuponkien muodossa tai näiden yhdistelmänä. Rahallisten avustusten ja maksukuponkien määrä on vahvistettava lailla. Lapset on majoitettava tarvittaessa vanhempinsa tai muun aikuisen perheenjäsenen kanssa. Turvapaikanhakijoiden siirtämistä majoitusyksiköstä toiseen on vältettävä. Vastaanottokeskusten henkilöstöllä on oltava asianmukainen koulutus. Turvapaikanhakijat voidaan ottaa mukaan päättämään vastaanottokeskuksen aineellisista voimavaroista ja ilmapiiriin vaikuttavista tekijöistä. Erällä kansainvälisillä järjestöillä ja heidän edustajillaan on oltava pääsy vastaan-

ottokeskuksiin ja muihin majoitustiloihin avustukseen kyseisiä turvapaikanhakijoita. Turvapaikanhakijoilla täytyy olla mahdollisuus pitää yhteyttä Yhdistyneiden Kansakuntien pakolaisasiain päävaltuutetun edustajiin ja jäsenvaltioiden tunnustamiin valtioista riippumattomiin järjestöihin. Edellä tarkoitusta poikkeavat vastaanotto-olosuhteita koskevat kuitenkin kohtuulliset säännöt voidaan vahvistaa tietyin edellytyksin ja mahdollisimman lyhyeksi ajaksi.

Vastaanottodirektiivin 13 artiklan 3 ja 4 kohtien mukaan hakijalta voidaan periä korvaus osasta tai kaikesta vastaanotosta ja terveydenhuollon järjestämisestä, jos hänellä on siihen riittävästi varoja, esimerkiksi jos hän on ollut töissä riittävän pitkän ajan. Korvaus voidaan periä myös jälkikäteen, jos käy ilmi, että hakijan varallisuus oli riittävä aineellisten vastaanotto-olojen ja terveydenhuollon kustannusten tai niiden osan suorittamiseen silloin, kun näistä perustarpeista huolehdittiin.

Vastaanottodirektiivin III luvun 16 artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat rajoittaa tai peruuttaa vastaanotto-olosuhteita turvapaikanhakijan käytöksen, varojen salaamisen tai turvapaikkamenettelyyn liittyvän seikan vuoksi.

Artikla 17:sta perusteella jäsenvaltioiden on otettava huomioon heikossa asemassa olevien henkilöiden, kuten alaikäisten, ilman huoltajaa tulevien alaikäisten, vammaisten, vanhusten, raskaana olevien naisten, yksinhuoltajien, joilla on alaikäisiä lapsia, sekä kidutuksen, raiskauksen tai muun vakavan psyykkisen, fyysisen tai seksuaalisen väkivallan kohteeksi joutuneiden henkilöiden erityistilanne kansallisessa lainsäädännössään, jolla pannaan täytäntöön vastaanottodirektiivin aineellisia vastaanotto-olosuhteita sekä terveydenhuoltoa koskevat säännökset.

Artikla 18 mukaan jäsenvaltioiden on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etunsa täytäntöön tämän vastaanottodirektiivin alaikäisiä koskevia säännöksiä. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että kaikenlaisen väärinkäytösten, laiminlyöntien, hyväksikäytön, kidutuksen tai julman, epäinhimillisen ja halventavan kohtelun uhriksi joutuneille ja aseellisista selkkauksista kärsineille

alaikäisille annetaan kuntoutusta ja että soveltuvia mielenterveyspalveluita kehitetään ja pätevää neuvontaa annetaan tarvittaessa. Artikla 20 perusteella on huolehdittava muiden kidutuksen, raiskauksen tai muun vakavan väkivallanteon kohteeksi joutuneiden henkilöiden tarpeen mukaisesta hoidosta.

Vastaanottodirektiivin 19 artiklassa veloitetaan vailla huoltavaa tulevien alaikäisten laillisen edustamisen järjestämiseen. Artiklan 2 kohdassa annetaan ohjeita alaikäisten majoittamiseen. Artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on pyrittävä jäljittämään vailla huoltajaa tulleen alaikäisen perheenjäseniä. Artiklan 4 kohdan mukaan vailla huoltajaa tulevien alaikäisten parissa työskentelevillä henkilöllä on oltava tai heidän on saatava sopiva alaikäisten tarpeita koskeva koulutus, ja heitä koskee työssään saamiensa tietojen osalta kansallisen lainsäädännön mukainen salassapitovelvollisuus.

Artikla 24 mukaan jäsenvaltion on toteutava aiheelliset toimenpiteet sen varmistamiseksi, että viranomaisilla ja vastaanottodirektiivin täytäntöönpanosta huolehtivien järjestöjen edustajilla on riittävä peruskoulutus sekä mies- että naispuolisten turvapaikanhakijoiden tarpeisiin vastaamiseksi.

V luvun, muutoksenhaku, 21 artiklan mukaan on varmistettava, että tämän vastaanottodirektiivin mukaisten etujen myöntämistä koskeviin kielteisiin päätöksiin tai 7 artiklan (asuinpaikka ja liikkumisvapaus) nojalla tehtyihin päätöksiin, jotka koskevat turvapaikanhakijaa henkilökohtaisesti, voidaan hakea muutosta kansallisessa lainsäädännössä säädettyjen menettelyjen mukaisesti. Ainakin päätöksentekomenettelyn viimeisessä vaiheessa on annettava mahdollisuus hakea muutosta tai uudelleen käsittelyä oikeudellisessa elimessä.

VI luvun, vastaanottojärjestelyjen tehostaminen, 22 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on toimitettava komissiolle säännöllisesti tiedot vastaanotto-olosuhteiden piirissä olevien henkilöiden lukumäärästä, sukupuolesta ja iästä sekä täydelliset tiedot 6 artiklassa säädettyjen asiakirjojen tyypistä, nimestä ja muodosta. 23 artiklassa, ohjaus, seuranta ja valvonta, säädetään jäsenvaltion velvollisuudesta huolehtia vastaanotto-olosuhteiden ta-

son asianmukaisen ohjaamisen, seurannan ja valvonnan järjestämisestä. VII luvun, loppusäännösten mukaan komissio toimittaa viimeistään 6 päivänä elokuuta 2006 Euroopan parlamentille ja neuvostolle kertomuksen vastaanottodirektiivin soveltamisesta ja tekee tarvittaessa ehdotuksia sen muuttamisesta. Jäsenvaltioiden on 6 päivään helmikuuta 2006 mennessä toimitettava komissiolle kaikki tämän kertomuksen laatimista varten tarvittavat tiedot ja myös 22 artiklassa säädetty tilastotiedot. Kertomuksen esittämisen jälkeen komissio antaa vähintään joka viides vuosi Euroopan parlamentille ja neuvostolle kertomuksen vastaanottodirektiivin soveltamisesta.

2.2. Nykytilan arviointi

Voimassa oleva lainsäädäntö täyttää vastaanottodirektiivin artiklojen 6 asiakirjat, 7 asuinpaikka ja liikkumisvapaus, 10 alaikäisten koulunkäynti ja opiskelu, 11 ja työllistämisen. Artiklat 9, lääkärin tarkastukset, ja 12, ammatillinen koulutus, ovat ohjeenluontoisia Suomen lain säädäntö täyttää myöskin näiden artikloiden sisällön.

Vastaanottodirektiivin 6 artiklan vaatimukset täyttää ulkomaalaislain 96 §, jossa säädetään hakemusasian vireillä olosta annettavasta kortista. Kortin antaa poliisi tai rajavartiolaitos. Korttiin merkitään hakijan nimi, syntymäaika, kansalaisuus ja siihen liitetään valokuva. Jos henkilöllisyyttä ei ole pystytty varmistamaan, siitä tehdään korttiin merkintä.

Vastaanottodirektiivin 7 artiklan, asuinpaikka ja liikkumisvapaus, mukaan periaate on, että turvapaikanhakijat voivat vapaasti liikkua jäsenvaltion alueella tai valtion heille osoittamalla alueella. Ulkomaalaislain 41 §:ssä säädetään laillisesti maassa oleskelevan ulkomaalaisen oikeudesta liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa. Tämä säännös täyttää vastaanottodirektiivin 7 artiklan vaatimuksen.

Vastaanottodirektiivin 9 artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat vaatia, että turvapaikanhakijoille tehdään kansanterveydellisiin syihin perustuva lääkärintarkastus. Suomessa väestön suojaamisesta tartuntataudeilta sää-

detään tartuntatautilaissa (583/1986). Turvapaikanhakijoiden osalta ei ole tullut esille mitään sellaista, jonka perusteella lääkäriin tarkastukset kansanterveydellisistä syistä tulisi säätää pakollisiksi. Yhden maahantulijaryhmän pakkotarkastaminen saattaisi olla myös perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussäännöksen vastaista.

10 artiklan, joka koskee alaikäisten koulunkäyntiä ja opiskelua, vaatimukset täyttyvät jo Suomen perustuslain säännöksiin. Sen 16 §:n mukaan jokaiselle on oikeus perusopetukseen ja perusopetuslain 4 §:n mukaan kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville oppivelvollisuusikäisille perusopetusta sekä oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna esiopetusta.

Suomessa henkilö, joka kansainvälistä suojelua haettuaan on ollut maassa kolme kuukautta, saa tehdä työtä ilman työlupaa. Tästä säädetään ulkomaalaislain 81 §:n 5 kohdassa. Artikla 11 ei vaadi lainsäädännön muuttamista.

Suomen lainsäädännön mukaan jokainen Suomessa oleskeleva henkilö voi hakeutua koulutukseen. Turvapaikanhakijoilla ei kuitenkaan ole oikeutta työvoimapoliittiseen koulutukseen. Artikla 12 ei siten vaadi lainsäädännön muuttamista.

Osa vastaanottodirektiivin artikloista koskee asioita, joista Suomessa säädetään tai joista tulisi säätää kotouttamislaissa. Nämä artikkelit koskevat tiedottamista (5), perheen yhtenäisyyden säilyttämistä (8), aineellisia vastaanotto-olosuhteita ja terveydenhuoltoa (13—15), vastaanotto-olosuhteiden rajoittamista ja peruuttamista (16), niiden henkilöiden huomioon ottamista, joilla on erityistarpeita (17—20) ja muutoksenhakua vastaanottodirektiivin mukaisten etujen myöntämistä koskeviin kielteisiin päätöksiin (21).

Vastaanottodirektiivin 5 artikla koskee tiedottamista. Artikla edellyttää kotouttamislain muuttamista, koska kotouttamislaissa ei ole säännöksiä, jotka koskisivat vastaanotto-olosuhteista annettavaa tietoa. Käytännössä kuitenkin jokaiselle turvapaikanhakijalle, joka ilmoittautuu vastaanottokeskukseen kerrotaan vastaanottoon liittyvistä velvollisuuksista ja oikeuksista, majoittamisesta, toimeentulosta, terveys- ja sosiaalipalveluista, arki-

päivän elämän järjestämisestä, suomalaisen yhteiskunnan toiminnasta, mahdollisuudesta saada tulkkausapua ja muista vastaanoton järjestämiseen liittyvistä asioista. Turvapaikanhakijoilla on mahdollisuus päivittäin saada lisäneuvontaa ja ohjausta henkilöstöltä. Kirjallista materiaalia on monella kielellä. Turvapaikanhakijoille annetaan tietoa myös vapaaehtoisesta kotiin paluusta sekä turvapaikka-asian käsittelyn kestäessä että tilanteessa, jossa hänen hakemukseensa on annettu kielteinen päätös.

Vastaanottodirektiivin 8 artiklan vaatimuksen mukaisesta perheen yhtenäisyyden säilyttämisestä huolehditaan majoitusta järjestettäessä. Koska mainittu artikla on kirjattu ehdottomaan muotoon, edellyttää vastaanottodirektiivin kansallinen toimeenpano perheen yhtenäisyyden säilyttämistä koskevan säännöksen sisällyttämistä kotouttamislakiin.

Artiklassa 13 annetaan aineellisia vastaanotto-olosuhteita ja terveydenhuoltoa koskevia yleisiä säännöksiä. Hakijoille on turvattava terveyden kannalta riittävä elintaso ja toimeentulo. Voimassa oleva lainsäädäntö täyttää artiklan vaatimukset. Artikla antaa mahdollisuuden periä vastaanotosta maksua hakijoilta, jotka ovat töissä tai muutoin maksukykyisiä.

Artiklan 14 1 ja 2 kohdat antavat väljät säännökset asumisen järjestämisestä. Asumisen osalta lain muutostarvetta ei ole. Perhelämän suojaan, oikeuteen pitää yhteyttä sukulaisiinsa ja väkivallan ehkäisyyn kiinnitetään huomiota jo voimassa olevan lain ja tämän hallituksen esityksen majoitusta ja heikossa asemassa olevia koskevissa kohdissa.

Vastaanottodirektiivin 14 artiklan 3 kohdan mukaan turvapaikanhakijoiden alaikäiset lapset tai alaikäiset turvapaikanhakijat on tarvittaessa majoitettava yhdessä vanhempiensa tai muun aikuisen perheenjäsenen kanssa, joka on heistä vastuussa joko lain tai vakiintuneen käytännön mukaan. Lasten majoittamista koskeva kohta ei ole velvoittava. Suomessa lapset majoitetaan vanhempiensa kanssa. Vailla huoltajaa tulleen lapsen majoittamisessa muun aikuisen perheenjäsenen kanssa otetaan huomioon lapsen etu.

Vastaanottodirektiivin 14 artiklan 4 kohdan mukaan turvapaikanhakijoita saa siirtää ma-

joituksesta toiseen ainoastaan silloin, kun se on tarpeen. Lakiehdotukseen esitetään säännöstä turvapaikanhakijoiden siirtojen rajoittamisesta majoituspaikasta toiseen ainoastaan tarpeeseen. Käytännössä turvapaikanhakijoita siirretään vastaanottokeskuksesta toiseen vain silloin, kun se on turvapaikka-asian käsittelyn, vastaanottokeskuksen toiminnan tai turvapaikanhakijan itsensä kannalta tarpeellista. Jotkut vastaanottokeskukset toimivat niin sanottuina ensivaiheen keskuksina, joihin majoitutaan vain turvapaikkapuhuttelun ajaksi. Tämän jälkeen turvapaikanhakija siirretään odottamaan päätöstä toiseen keskukseseen. Myös turvapaikanhakija voi pyytää siirtoa toiseen keskukseseen. Joskus on tarpeen siirtää turvapaikanhakija toiseen keskukseseen hänen itsensä turvallisuuden takaamiseksi tai muiden majoitettavien turvallisuuden takaamiseksi.

Artiklan 14 kohdan 5 mukaan vastaanottokeskusten henkilöstöllä on oltava asiamukainen koulutus. Lakiehdotukseen ei esitetä säännöstä henkilöstön koulutuksesta. Suomessa ei ole erityisesti turvapaikanhakijoiden vastaanottoehtäviin valmentaa koulutusta. Vastaanottokeskuksissa työskentelee sosiaaliryöntekijöitä ja terveydenhoitajia. Useimilla muillakin ryöntekijöillä on vähintään opistotasoinen tutkinto. Vastaanottokeskuksissa on myös maahanmuuttajaryöntekijöitä, heillä on usein turvapaikanhakijoiden kielen taito, mutta ei ole Suomessa tunnustettua tutkintoa. Henkilöstölle järjestetään työn ohessa lisäkoulutusta. Henkilökunnan pätevyysvaatimukset eivät voi liian tiukat, koska vastaanottokeskuksia joudutaan perustamaan ja lakkauttamaan maahan tulevien turvapaikanhakijoiden määrän ja tarpeen mukaan.

Jos eduskunta antaa lain sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (HE 226/2004) sen säännöksiä voidaan soveltaa täytettäessä vastaanottokeskusten virkoja ja toimia, kun kyseessä ovat sosiaalihuollon ammatillista kelpoisuutta vaativat tehtävät.

Vastaanottodirektiivin 14 artiklan 5 kohdan vaatimukset salassapitovelvollisuudesta eivät aiheuta lainsäädännön muutostarvetta. Salassapidosta säädetään jo kotouttamislaissa ja muussa kansallisessa lainsäädännössä.

Vastaanottodirektiivin 14 artiklan 6 kohdan mukaan turvapaikanhakijat voidaan ottaa mukaan päättämään vastaanottokeskusten aineellisista voimavaroista ja ilmapiiriin vaikuttavista tekijöistä. Lakiehdotus ei sisällä tätä koskevaa säännöstä.

Artiklan 14 kohta 7 koskee eräiden kansainvälisten järjestöjen ja turvapaikanhakijoiden oikeudellisten avustajien ja neuvonantajien pääsyä vastaanottokeskuksiin ja muihin majoitustiloihin. Tästä asiasta ei ole tarpeen antaa erillistä säännöstä. Suomessa vastaanottokeskukset ovat avoimia, joten edellä tarkoitettut tahot pääsevät vastaanottokeskuksiin. Majoitustilaan pääsystä, jossa asutaan päättävät siellä majoittuvat henkilöt. Turvapaikanhakijoilla on oikeus olla yhteydessä haluamiinsa tahoihin.

Artiklan 14 kohta 8 antaa mahdollisuuden poiketa vastaanoton normaaliajan säännöistä. Poikkeaman on oltava kuitenkin mahdollisimman lyhytaikaista ja vastaanoton kohtuullista. Kotouttamislaki antaa mahdollisuuden ensivaiheen kiireellisen vastaanoton järjestämiseen järjestelykeskuksessa. Järjestelykeskuksessa annetaan ensivaiheen hyödykkeitä välttämätöntä toimeentuloa varten, kunnes henkilö voidaan siirtää vastaanottokeskukseseen.

Terveydenhuollon järjestämistä koskeva 15 artikla ei vaadi kotouttamislain muuttamista. Kotouttamislain mukainen terveydenhoito ylittää artiklan vaatimukset.

Vastaanottodirektiivin 16 artiklassa säädetään vastaanotto-olosuhteiden rajoittamisesta tai peruuttamisesta hakijan käytöksen, varojen salaamisen tai turvapaikkamenettelyyn liittyvän sei kan vuoksi.

Toimeentulotuesta annetun lain mukaan annettu toimeentulotuki voidaan periä takaisin muun muassa, jos tuen myöntäminen on perustunut tahallaan annettuihin väärin tietoihin tai säädetyn ilmoitusvelvollisuuden tahalliseen laiminlyöntiin. Vastaanotto-olosuhteiden rajoittaminen voisi johtaa siihen, että turvapaikanhakijoiden olisi turvaututtava kunnan sosiaali- ja terveydenhuoltoon tai että heidän olisi hankittava toimeentulonsa laittomin keinoin.

Hakijan toimeentulotukea voidaan alentaa kotouttamislain 22 §:n perusteella, jos hakija

ilman perusteltua syytä toistuvasti kieltäytyy tai muutoin olennaisesti kieltäytyy hänelle soveltuvasta yksilöllisesti osoitetusta työtoiminnasta tai työllistymistä edistävästä opintotoiminnasta. Hakijan muun käyttäytymisen tai turvapaikkamenettelyyn liittyvän seikan vuoksi vastaanoton rajoittaminen tai peruuttaminen ei ole Suomen oikeusjärjestelmään soveltuva menettely.

Vastaanottodirektiivin 17, 18 ja 20 artiklat koskevat heikossa asemassa olevien tarpeiden huomioon ottamista vastaanottoa järjestettäessä. Tältä osin kotouttamislakia ehdotetaan tarkennettavaksi. Vaikka voimassa olevankin kotouttamislain mukaan alaikäisten tai kidutuksen, raiskauksen tai muun ruumiillisen tai seksuaalisen väkivallan uhrien tai muutoin muita heikommassa asemassa olevien erityistarpeet otetaan huomioon palvelujen järjestämisessä. Artikloissa määritellään yksityiskohtaisesti perusteet, joiden mukaan heikko asema määritellään.

Vastaanottodirektiivin 19 artiklan 1 kohdassa veloitetaan vailla huoltavaa tulevien alaikäisten laillisen edustamisen järjestämiseen. Suomessa tämä asia on järjestetty kotouttamislaiilla samoin kuin artiklan 2 kohdan vaatimukset vailla huoltajaa tulevien alaikäisten turvapaikanhakijoiden majoittamisesta.

Vastaanottodirektiivin 19 artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on pyrittävä jäljittämään vailla huoltajaa tulleen alaikäisen perheenjäseniä. Sisäasiainministeriö on asettanut työryhmän, jonka tehtävänä on selvittää alaikäisen perheenjäsenten jäljittämistä ja ehdottaa siitä vastuussa olevaa viranomaista.

Vastaanottodirektiivin 19 artiklan 4 kohta koskee ilman huoltajaa tulevien alaikäisten parissa työskentelevien koulutusta. Pätevyysvaatimuksista on tarkoitus säätää työministeriön asetuksella. Artiklan 4 kohdassa oleva vaatimus alaikäisten kanssa työskentelevien salassapitovelvollisuudesta täyttyy kotouttamislaiilla ja muulla kansallisella lainsäädännöllä.

Kansallinen lainsäädäntö täyttää vastaanottodirektiivin 21 artiklan vaatimukset muutoksenhausta. Turvapaikanhakijoilla on mahdollisuus vastaanoton osalta hakea muutosta samojen säännösten mukaan kuin muillakin

Suomessa asuvilla vastaavassa tilanteessa. Lakiehdotus sisältää eräitä muutoksenhakua koskevia säännöksiä.

Vastaanottodirektiivin artiklat 22, 23, 24, 25, 26, 28 ja 29 ovat kansallisille viranomaisille tarkoitettuja hallinnollisia toimintaohjeita. Niiden täytäntöönpano ei edellytä säännösten antamista.

Nykyisin turvapaikanhakijoille lain mukaan järjestetään työ- ja opintotoimintaa. Järjestäminen ei ole käytännössä aina kuitenkaan ollut mahdollista, koska turvapaikanhakijat saattavat majoittua vastaanottokeskuksessa hyvinkin lyhytaikaisesta joko siitä syystä, että päätös turvapaikka-asiaa tehdään nopeasti tai turvapaikanhakija siirretään turvapaikkakuulustelun jälkeen toiseen vastaanottokeskukseen odottamaan päätöstä.

Noin 20 prosenttia turvapaikanhakijoista järjestää majoituksensa omatoimisesti. He eivät saa toimeentulotukea itse järjestämänsä majoituksen kustannuksiin, mutta heillä on oikeus muihin vastaanoton palveluihin. Tämän vuoksi on tarpeen, että majoitusta lukuun ottamatta muuta vastaanottoa saava veloitetaan ilmoittamaan osoitteensa ja majoitusolosuhteensa vastaanottokeskukseen, jonka asukasrekisteriin hänet on merkitty.

Turvapaikkaa hakevan ja tilapäistä suojelua saavan lapsen, joka ei majoitu vastaanottokeskuksessa tai ryhmäkodissa, asemaa on tarpeen vahvistaa sekä vastaanottodirektiivin että lapsen edun perusteella. Lapsen oleskelupaikka ei aina ole ollut sen kunnan tiedossa, jonka alueella lapsi asuu. Tämän vuoksi ehdotetaan, että lapsen oleskelupaikka ja häntä luonaan pitävän henkilön yhteystiedot olisi ilmoitettava lapsen oleskelupaikan kunnan määräämälle monijäseniselle toimielimelle. Lapsen olinpaikan ilmoittaminen kunnalle olisi tarpeen myös lastensuojelulaissa annettujen tehtävien hoitamiseksi.

Erityisesti vailla huoltajaa olevan lapsen edun turvaamiseksi vastaanottokeskuksen tulisi suunnitelmallisemmin ohjata lapsen hoidossa ja kasvatuksessa henkilöitä, joiden luona lapsi asuu tai joiden luokse hän muuttaa.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Suomessa turvapaikanhakijoiden vastaanotto on vakiintunutta toimintaa. Vastaanottojärjestelmä perustuu alun perin pohjoismaisiin vastaanottomalleihin ja täyttää pääosin vastaanottodirektiivin vähimmäisvaatimukset. Direktiivin tavoitteena on yhdenmukaistaa eurooppalaisia vastaanottojärjestelmiä ja näin mahdollisesti myös vähentää turvapaikanhakijoiden liikkumista maasta toiseen.

Direktiivin velvoittavaan muotoon kirjatut säännökset ehdotetaan kotouttamislaissa muutettavaksi Vastaanottodirektiivin kansalliseksi lainsäännöksi saattamisen vuoksi ehdotetaan annettavaksi säännökset tiedottamisesta, perheen yhtenäisyyden säilyttämisestä vastaanotosta perittävistä maksuista, turvapaikanhakijoiden siirtojen rajoittamisesta ja heikossa asemassa olevien tarpeiden huomiointiin ottamisesta. Vailla huoltajaa tulevien alaikäisten parissa työskentelevien pätevyysvaatimuksista ehdotetaan säädettäväksi työministeriön asetuksella.

Vastaanottodirektiivin säännöksiä koskevien muutosten lisäksi ehdotetaan eräitä muutoksia, jotka aiheutuvat kansallisista tarpeista. Osa näistä on teknisiä muutoksia. Esityksessä ehdotetaan kustannusten korvaamista koskevien pykälien muuttamista teknisesti siten, että säännökset ilmaisisivat paremmin perustuslain mukaisen kustannusvastaavuuden periaatteen eli nykyisen termin rahoitusperiaatteen vaatimuksen valtion ja kunnan kesken. Muutoksella ei ole kustannusvaikutuksia.

Vastaanoton sisältö ehdotetaan pääosin nykyisen kaltaiseksi. Se toimii tarkoituksenmukaisesti ja täyttää vastaanottodirektiivin vaatimukset. Työ- ja opintotoiminnan järjestämisvelvoitetta muutettiin väljempään suuntaan eli säännös sen järjestämisestä ei olisi velvoittava. Muutostarve perustuu siihen, että turvapaikkahakemusten käsittelyajat näyttävät lyhentyvän ja näin ollen osa turvapaikanhakijoista on maassa verrattain lyhytaikaisesti. Turvapaikanhakijoiden vastaanoton käytännön järjestämiseen vaikuttaa myös Ulkomaalaisviraston alueellistaminen. Tämän johdosta turvapaikanhakijoita joudutaan siir-

tämään vastaanottokeskuksesta toiseen turvapaikka-asian käsittelyn vuoksi. Tarkoitus on kuitenkin, että turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien siirtoja vastoin henkilön omaa tahtoa vastaanottokeskuksesta toiseen saataisiin tehdä vain lakiehdotuksessa ehdotetuin perustein.

Tarkoitus on myös säätää yksityismajoituksesta. Turvapaikanhakija tai tilapäistä suojelua saava, joka järjestäisi majoituksensa itse olisi velvollinen kirjallisesti ilmoittamaan vastaanottokeskukselle osoitteensa sekä toimittamaan majoittajansa selvityksen yksityismajoituksesta tai vuokrasopimuksen, jos hän hakisi muuta vastaanottoa.

Turvapaikanhakijalle ja tilapäistä suojelua saavalle henkilölle annettavaa tiedostusta esihostettaisiin ja nopeutettaisiin säätämällä sekä tiedottamista koskevasta vähimmäismääräajasta ja tiedoista, jotka on vähintään annettava.

Turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien majoitus ehdotetaan järjestettäväksi siten, että perheenjäsenet voivat asua yhdessä.

Turvapaikanhakijoilla on mahdollisuus ulkomaalaislain 81 §:n 1 mom. 5 kohdan nojalla työskennellä ilman työntekijän oleskelulupaa sen jälkeen, kun oleskeluaika on ylittänyt kolme kuukautta. Nykyisin turvapaikanhakijat osallistuvat kasvavassa määrin työelämään ja tämän voidaan olettaa tulevaisuudessa lisääntyvän. Tämän johdosta ehdotetaan, että vastaanoton majoituksesta ja muista vastaanottokeskuksessa annettavista hyödykkeistä voitaisiin periä kohtuullinen maksu henkilöltä, joka on maksukykyinen. Tämän mahdollistaa myös vastaanottodirektiivi. Turvapaikanhakijalta ja tilapäistä suojelua saavalta voitaisiin periä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992) mukaiset maksut.

Henkilön iästä, turvattomasta asemasta ja fyysisestä tai psyykkisestä tilasta johtuvat erityistarpeet olisi ehdotuksen mukaan otettava huomioon majoituksen ja muun vastaanoton järjestämisessä. Lisäksi vastaanotossa olisi otettava paremmin huomioon lapsen etu ja lasten erityiset tuen tarpeet. Nämä edellyttävät sosiaali- ja terveydenhuollon sekä esimerkiksi mielenterveyshuollon

menetelmien kehittämistä vastaamaan tarpeisiin.

Tällä hetkellä oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden kuntiin sijoittamisessa on viiveitä ja käytännön tilanteissa saattaa olla epäselvyyttä siitä, koska vastaanotto päättyy. Ehdotuksessa selkiinnytettäisiin tilannetta ja ehdotetaan, että oleskeluluvan saanut henkilö voisi kohtuullisen ajan vielä kuulua vastaanoton piiriin.

Vailla huoltajaa turvapaikkaa hakevan tai tilapäistä suojelua saavan lapsen asumista ja muita lapsen henkilöön liittyviä asioita koskeva päätösvalta ehdotetaan annettavaksi sen vastaanottokeskuksen johtajalle, johon lapsi rekisteröidään. Johtajan päätösvalta alkaisi siitä, kun lapsi rekisteröidään vastaanottokeskuksen asukasrekisteriin ja päättyisi, kun lapselle saadaan määrättyä kotouttamislain 5 luvussa tarkoitettu edustaja.

Turvapaikkaa hakevan ja tilapäistä suojelua saavan lapsen, joka ei majoitu vastaanottokeskuksessa tai ryhmäkodissa, asemaa ehdotetaan vahvistettavaksi siten, että hänen ja henkilön, jonka luona hän asuu, yhteystiedot olisi ilmoitettava lapsen oleskelupaikan kunnan määräämälle monijäseniselle toimielimelle. Ilmoituksen tekemisestä vastaisi vastaanottokeskus.

Vailla huoltajaa olevaa lasta koskevaan edellä tarkoitettuun ilmoitukseen olisi liitettävä selvitys yksityiskodin olosuhteista ja lapsen luokseen ottavan henkilön mahdollisuuksista vastata lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Lisäksi vastaanottokeskus veloitettaisiin opastamaan lapsen hoidossa ja kasvatuksessa, kun kyse vailla huoltajaa olevan lapsen sijoittumisesta sukulaisen tai muun henkilön luokse.

Vastaanottokeskuksessa tarjottava majoitus ja muut vastaanottokeskuksessa annettavat hyödykkeet esitetään edelleen annettavaksi vain luontaisuurituksen muotoisena hyödykkeenä ja vain vastaanottokeskuksessa. Tätä koskevaa säännöstä ehdotetaan tarkennettavaksi.

Vastaanottodirektiivin mahdollistamia rangaistusten käyttöön ottoa ei pidetä tarpeellisenä. Sen käyttöönotto saataisi vaikuttaa siten, että turvapaikanhakijat joutuisivat turvautumaan kunnan sosiaali- ja terveyden-

huollon palveluihin tai he saattaisivat joutua hankkimaan toimeentulonsa jopa laittomin keinoin.

Lisäksi esitykseen sisältyy muutoksenhaku koskevat säännökset.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Taloudelliset vaikutukset

Koska turvapaikanhakijoiden vastaanotto nykyisellään täyttää pääosin vastaanottodirektiivin vaatimukset, arvioidaan myös lakiehdotuksen taloudellisten vaikutusten olevan vähäisiä.

Turvapaikanhakijoiden vastaanoton kustannukset riippuvat paljon hakijoiden määrästä, turvapaikka-asian käsittelyajoista muutoksenhakuun ja maasta poistamiseen kuluva aika mukaan luettuna, turvapaikanhakijoiden terveyden tilasta ja iästä sekä vailla huoltajaa tulevien lasten määrästä.

Haavoittuvassa asemassa oleville turvapaikanhakijoille jouduttaisiin järjestämään nykyistä enemmän heidän fyysistä ja psyykkistä tarpeistaan johtuvaa hoitoa. Edellä tarkoitettujen hakijoiden määrä vaihtelee kuten myös lähtömaat ja tilanteet lähtömaissa, eikä erityisten palvelujen tarvetta ole kartoitettu. Määrän ei kuitenkaan arvioida olevan suuri. Lisäksi on otettava huomioon, että heidän tarpeisiinsa sopivat, esimerkiksi mielenterveyspalvelut, ovat vielä kehittämisen kohteena. Jos osa turvapaikanhakijoista työllistyy ja tulee toimeen työansioillaan, vähentää tämä jossain määrin vastaanoton kustannuksia.

Turvapaikanhakijoiden vastaanoton kustannukset kustannuslajeittain olivat 2003 vuonna:

	Euroa
Henkilöstökulut	6 599 000
Kiinteistömenot	4 735 000
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	513 500
Palvelujen ostot	1 932 000
Terveydenhuolto	3 274 000
Toimeentulotukimenot	7 389 500
Muut menot	678 000
Yhteensä	25 121 000

Vuonna 2003 majoituksen ja vastaanoton

piirissä oli noin 2 700 turvapaikanhakijaa ja kustannukset hakijaa kohden keskimäärin 10 700 euroa. Terveyden- ja sosiaalihuollon kustannukset olivat noin 4 000 000 euroa eli 1 480 euroa turvapaikanhakijaa kohti.

Hallituksen esityksestä aiheutuvien lisäkustannusten arvioidaan olevan lähinnä terveydenhuollon- ja sosiaalihuollon kustannuksia. Kustannusten lisäysten arvioidaan edellä esitetyin perustein jäävän noin 500 000 euroon.

Käytännössä kustannukset riippuvat turvapaikanhakijoiden määristä, hakemusten käsittelyajoista sekä hakijoiden fyysistä ja psyykkisestä terveydestä. Jos käsittelyajat lyhenevät tavoitteiden mukaisesti kokonaiskustannukset laskevat nykyisestään. Vuonna 2005 lisäkustannusten arvioidaan jäävän noin 200 000 euroon jo siitäkin syystä, että laki tulisi voimaan kesken vuotta.

4.2. Sukupuolivaikutukset

Lakiehdotuksessa ehdotetaan heikossa asemassa olevien henkilöiden, kuten alaikäisten, vailla huoltajaa tulevien alaikäisten, vammaisten, vanhusten, raskaana olevien naisten, yksinhuoltajien, joilla on alaikäisiä lapsia, sekä kidutuksen, raiskauksen tai muun vakavan psyykkisen, fyysisen tai seksuaalisen väkivallan kohteeksi joutuneiden henkilöiden tarpeiden parempaa huomioonottamista vastaanottoa järjestettäessä. Kaikkien edellä mainittujen ryhmien tarpeiden parempi huomioon ottaminen vaikuttaa myönteisesti naisten asemaan vastaanotossa.

5. Asian valmistelu

Työministeriö asetti 8.5.2003 laaja-alaisen työryhmän valmistelevaan kotouttamislain muutosesitystä sekä maahanmuuttajien kotouttamisen että turvapaikanhakijoiden vastaanoton osalta. Maahanmuuttajien kotouttamista koskevalta osalta työryhmän muutosesityksen toimeenpanon rahoittamista koskevat neuvottelut ovat kesken. Tämän vuoksi lakiehdotus ei sillä maahanmuuttajien kotouttamista koskevien säännösten muuttamista koskevia esityksiä.

Turvapaikanhakijoiden vastaanottoa koskevilta osin työryhmän esitys on asiasisällöltään yksimielinen. Työryhmän esityksestä saaduissa lausunnossa vain muutamassa oli otettu kantaa turvapaikanhakijoiden vastaanottoa koskevaan esitykseen. Hallituksen esitystä työryhmän muistion pohjalta on valmisteltu virkatyönä työministeriössä. Työryhmän esityksestä saadut lausunnot on otettu huomioon.

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Hallituksen esityksellä saatettaisiin Euroopan unionin neuvoston 27 päivänä tammiukuuta 2003 antama direktiivi turvapaikanhakijoiden vastaanottoa jäsenvaltioissa koskevista vähimmäisvaatimuksista (2003/9/EY) osaksi kansallista lainsäädäntöä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

2 §. *Määritelmät.* Pykälä ehdotetaan muutettavaksi. Kohdat 1) ja 2) säilyisivät kuitenkin sisällöltään voimassa olevan lain mukaisina. Kohdassa 3) määriteltäisiin turvapaikanhakijakäsite. Nykyinen 3) kohta siirrettäisiin muuttamattomana 4) kohdaksi.

3 §. *Soveltamisala.* Pykälän 2 momentti ehdotetaan muutettavaksi luettavampaan muotoon.

4 §. *Kustannusten korvaaminen.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännös vastaisi paremmin perustuslain edellyttämää sääntelytapaa. Muutoksella ei olisi kustannusvaikutuksia.

8 §. *Pakolaisista aiheutuvien kustannusten korvaaminen.* Pykälän otsikkoa ja pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännös vastaisi paremmin perustuslain edellyttämää sääntelytapaa. Muutoksella ei olisi kustannusvaikutuksia.

9 §. *Pakolaisten kuntaan osoittaminen.* Pykälästä ehdotetaan poistettavaksi viittaus 8 §:ään. Työvoima- ja elinkeinokeskus sopisi kunnan kanssa pakolaisten vastaanottamisesta tämän pykälän perusteella. Sopimuksessa tulisi määritellä kuntaan vastaanottavien pakolaisten määrä ja vastaanoton järjestäminen kunnassa. Nykyisin kunnat tekevät usein työvoima- ja elinkeinokeskuksen kanssa niin sanotun avoimen sopimuksen, jossa sitoudutaan pakolaisten vastaanottoon, mutta vastaanotettavien pakolaisten määrä jätetään uuden neuvottelun varaan. Työvoima- ja elinkeinokeskus osoittaisi pakolaisen kuntaan, joka on sitoutunut ottamaan vastaan pakolaisia.

4 luku. **Turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien vastaanotto**

19 §. *Vastaanoton sisältö.* Pykälän 1 momentissa työ- ja opintotoiminnan järjestämistä koskeva säännös ehdotetaan muutettavaksi muotoon voidaan järjestää. Muutos olisi tar-

peen sen vuoksi, että kaikissa käytännön tilanteissa työ- ja opintotoiminnan järjestäminen ei ole mahdollista. Turvapaikanhakija saatetaan joutua siirtämään vastaanottokeskuksesta toiseen niin lyhyen ajan kuluessa, että työ- ja opintotoiminnan tarjoaminen ei ole mahdollista ensimmäisessä keskuksessa. Samoin, jos turvapaikkaa hakevan henkilön hakemus käsitellään lyhyessä ajassa, hän saattaa jäädä vaille työ- ja opintotoimintaa.

Pykälän 2 momentiksi ehdotetaan säännöstä perheenjäsenien yhdessä asumisen turvaamisesta. Vastaanottodirektiivin 8 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava asianmukaiset toimenpiteet perheen yhtenäisyyden säilyttämiseksi mahdollisimman hyvin alueellaan, jos jäsenvaltio on huolehtinut turvapaikanhakijoiden majoittamisesta. Käytännössä perheet majoitetaan siten, että perheenjäsenet voivat asua yhdessä, jos he niin haluavat. Virkkeellä kuitenkin korostettaisiin perhe-elämän suojelemisen tärkeyttä vastaanottoa järjestettäessä.

Pykälän 3 momentin mukaan majoitus ja muu vastaanotto olisi järjestettävä siten, että siinä otettaisiin huomioon muita heikommassa asemassa olevien tarpeet. Erityistarpeita voidaan olettaa olevan alaikäisillä, erityisesti ilman huoltajaa tulevilla alaikäisillä, vammaisilla, vanhuksilla, raskaana olevilla naisilla, yksinhuoltajilla, joilla on alaikäisiä lapsia sekä kidutuksen, raiskauksen tai muun vakavan psyykkisen, fyysisen tai seksuaalisen väkivallan kohteeksi joutuneilla henkilöillä. Myös naimattomat naiset, jotka tulevat maista, joissa esiintyy sukupuoleen perustuva merkittävää oikeudellista syrjintää, saattavat tarvita erityistä tukea. Vastaanottodirektiivin perusteluissa mainitaan myös transseksuaalit, joiden voi olla vaikea majoittua sen enempää naisten kuin miestenkään pariin. Erityistarpeet selvitettäisiin yksilöllisesti.

Erityistarpeiden huomioon ottaminen edellyttäisi vastaanottokeskuksen henkilökunnalta tietoa pakolaisuudesta, kulttuurisensitiivisyyttä ja kykyä tunnistaa tarpeet, jotka saat-

tavat johtua vakavan mielivallan kohteiksi joutumisesta, perheenjäsenten menettämisestä tai muusta niihin verrattavasta syystä. Esimerkiksi majoitus ja yhteisten tilojen käyttö tulisi järjestää siten, että ihmiset tuntevat olonsa turvalliseksi. Henkilöstön tulisi huolehtia riittävästä ohjauksesta ja neuvonnasta sekä siitä, että ihmiset vaikeissa tapauksissa ohjataan lääketieteelliseen ja psykiatriseen hoitoon.

Ehdotetun 4 momentin ensimmäisessä virkkeessä olisi yleisperiaate lapsen edun huomioon ottamisesta vastaanottoa järjestettäessä. Sekä vanhempiensa kanssa että yksin tulevien lasten vastaanotossa otettaisiin soveltuvin osin huomioon lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/83) 1 §:n sisältö. Sen mukaan lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatusta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö. Lapsen tulee saada osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää. Vaikka vastuu lapsen kasvatuksesta ja hoidosta onkin lapsen vanhemmilla, olisi myös vastaanottokeskuksen omalta osaltaan huolehdittava lapsen oikeuksien toteutumisesta.

Turvapaikanhakijalapsen olosuhteet ja oikeudellinen asema saattavat rajoittaa esimerkiksi lapsen taipumuksia vastaavan koulutuksen järjestämisestä ja muita lapsen aineellisen toimeentuloon liittyvien tarpeiden huomioon ottamista.

Lapselle, joka on erityisen fyysisen tai psyykkisen tuen tarpeessa olisi annettava soveltuvaa ja asianmukaista neuvontaa ja kuntoutusta sekä kehitettävä soveltuvia mielenterveyspalveluita. Tämän virkkeen sisältö tulee vastaanottodirektiivin 18 artiklan 2 kohdasta. Sen mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että kaikenlaisten väärinkäytösten, laiminlyöntien, hyväksikäytön, kidutuksen tai julman, epäinhimillisen ja halventavan kohtelun uhriksi joutuneille ja aseellisis-

ta selkkauksista kärsineille alaikäisille annetaan kuntoutusta ja että soveltuvia mielenterveyspalveluita kehitetään ja pätevää neuvonnasta annetaan tarvittaessa.

Lakiin ei ehdoteta otettavaksi vastaanottodirektiivin artiklojen 17 ja 18 mukaista luetteloa syistä, joista erityistarpeet saattavat johtua. Monilla lapsilla saattaa kylläkin olla tällökin kovia elämäkokemuksia ja näistä johtuvaa erityisen hoidon ja kuntoutuksen tarvetta. Käytännössä lapsen hoidon ja kuntoutuksen tai mielenterveyspalvelujen tarvetta ei kuitenkaan voida rajata eikä edes aina yhdistää hänen aikaisempiin kokemuksiinsa. Usein lapsen kidutus, laiminlyönnit ja muut vaikeat kokemukset tulevat esille vasta kuntoutuksen tai hoidon aikana.

Vastaanottokeskusten tulisi aktiivisesti informoida sosiaali- ja terveystieteellisiä mielenterveyspalvelujen tarpeesta ja tällä tavalla vaikuttaa edellä tarkoitettujen palvelujen kehittämiseen. Vastaanottokeskusten tulisi myös huolehtia henkilöstönsä lisäkoulutuksesta, asiantuntijakonsultaatioista ja mahdollisuuksien mukaan myös lasten psykiatriaan erikoistuneen sairaanhoitajan palkkaamisesta. Tarvittaessa lapsi tulisi ohjata terapiaan. Lapsen erityiset tarpeet tulisi arvioida yksilöllisesti, riippumatta siitä, mistä kuntoutuksen, neuvonnan tai mielenterveyspalvelujen tarve johtuu.

19 c §. *Vastaanoton järjestäminen.* Vastuu turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien vastaanoton käytännön järjestämisestä olisi edelleen vastaanottokeksuksella. Vastaanottokeskuksen vastuu alkaisi, kun henkilö rekisteröidään vastaanottokeskuksen asukasrekisteriin. Käytännössä poliisi tai rajatarkastusviranomaisen, jolle turvapaikanhakija on tehnyt turvapaikkahakemuksensa, ohjaa turvapaikanhakijan lähimpään vastaanottokeksukseen, ellei poliisin tai rajatarkastusviranomaisen ja vastaanottokeksusten kanssa ole muuta sovittu. Turvapaikanhakijoiden tarpeetonta siirtoa vastaanottokeksuksesta toiseen vältettäisiin turvapaikka-asian käsittelyn aikana. Koska Ulko maalaisvirasto on alueellistanut toimintansa, eräät vastaanottokeksukset toimivat kuitenkin niin sanot-

tuina ensivaiheen vastaanottokeskuksina paikkakunnilla, joilla on ulkomaalaisviraston toimipiste. Tämä tarkoittaa sitä, että turvapaikanhakijat majoittuvat näissä transitkeskuksissa vain turvapaikkakuulusteluun tarvittavan ajan. Tämän jälkeen heidät siirretään odottamaan päätöstä toiseen vastaanottokeskukseen. Siirto toiseen keskukseseen voitaisiin tehdä myös turvapaikanhakijan pyynnöstä, jos hän tuntee olonsa turvattomaksi tai hänellä on sukulaisia toisessa keskuksessa. Turvapaikanhakija voidaan siirtää toiseen keskukseseen myös, jos vastaanottokeskus pitää sitä välttämättömänä esimerkiksi turvapaikanhakijan häiritsevän käyttäytymisen vuoksi tai etnisten jännitteiden lieventämiseksi. Siirrosta päättävät yhdessä lähettävä ja vastaanottava vastaanottokeskus. Turvapaikanhakijalla ei ole oikeutta valita missä vastaanottokeskuksessa hän majoittuu.

Ehdotuksen 3 momentissa säädettäisiin itse majoituksensa järjestäneen velvollisuudesta ilmoittaa osoitteestaan ja sen muutoksista. Samoin hänen tulisi ilmoittaa asumisjärjestelyistään. Ilmoitusvelvollisuus koskisi niitä turvapaikanhakijoita ja tilapäistä suojelua saavia, jotka yksityismajoituksessa ollessaan hakevat toimeentulotukea tai hakeutuvat muihin vastaanottona järjestettäviin toimenpiteisiin tai palveluihin. Majoitusolosuhteita koskevat tiedot ovat tarpeen muun muassa toimentulotuen tarpeen määrittämisen vuoksi. Osoitteen ilmoitusvelvollisuus vastaanottokeskuksella vastaisi ulkomaalaislain 207 §:n pykälän sisältöä. Siinä säädetään yleinen velvoite yhteystietojen ilmoittamisesta viranomaiselle, joka käsittelee asianomaisen asiaa. Velvoitteen laiminlyöntiä ei ehdoteta sanktioitavaksi.

Pykälän 4 momentissa ehdotetaan, että henkilö, joka on saanut oleskelulupapäätöksen, voisi päätöksen saatuaan kohtuullisen ajan kuulua turvapaikanhakijoiden vastaanoton piiriin. Tosiasiassa oleskeluluvan saanut henkilö joutuu jonkin aikaa odottamaan kunnes hänelle voidaan osoittaa kunta, joka järjestää hänelle asunnon ja on valmistautunut muutoinkin vastaanottoon. Käytännössä kyseessä olevan henkilön kanssa neuvotellaan

hänelle osoitettuun kuntaan muuttamisesta. Pakolaisia vastaanottavia kuntia on vaikea saada ja tämän vuoksi asuntotarjous ja kunta on yleensä hyväksyttävä. Viime kädessä vastaanottokeskus voi häättää oleskeluluvan saaneen henkilön, jos hän ei suostu muuttamaan hänelle osoitettuun kuntaan. Henkilö voi tietysti aina järjestää itselleen asunnon ja kuntapaikan myös omatoimisesti.

19 d §. *Alaikäisen vastaanoton järjestäminen.* Pykälän 1 momentti vastaisi voimassa olevan kotouttamislain 19 §:n 3 momenttia paitsi, että siihen lisättäisiin mahdollisuus työministeriön asetuksella säätää myös ryhmäkodin henkilöstön pätevyysvaatimuksista.

Pääsääntöisesti ryhmäkodin henkilöstön pätevyysvaatimukset vastaisivat sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annettavaa lakia, jos eduskunta antaa lain hallituksen esityksen (226/2004) perusteella. Mutta ryhmäkodin työntekijöiksi olisi tarkoituksenmukaista saada myös maahanmuuttajia, jotka tuntevat lasten omaa kulttuuria ja osaavat heidän puhumiaan kieliä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin vastaanottokeskuksen johtajan oikeudesta päättää lapsen asuinpaikasta ja muista lapsen henkilökohtaisista asioista, kunnes lapselle saadaan määrättyä 5 luvussa tarkoitettu edustaja. Edustajan määrääminen saattaa viedä kaksi tai kolme viikkoa ja joskus pitempäänkin. Vastuu vailla huoltajaa tulevan lapsen asuinpaikasta ja muista lapsen henkilöön liittyvistä asioista on ennen edustajan määräämistä käytännössä ollut sillä vastaanottokeskuksella, jonka asukasrekisteriin lapsi on rekisteröity. Tämän vuoksi on asianmukaista, että lailla säädetään vastaanottokeskuksen johtajan toimivallasta lapsen maahantulon ja edustajan määräämisen välisenä aikana. Lähtökohtaisesti lapsi asuisi vastaanottokeskuksessa edellä tarkoitettuna aikana.

19 e §. *Ilmoitus alaikäisen majoituksesta.*

Pykälässä ehdotetaan, että yksityismajoituksessa olevasta tai sinne menevästä lapsesta tulisi ilmoittaa lapsen oleskelupaikan kunnan määräämälle monijäseniselle toimielimelle. Ilmoitus vastaisi lastensuojelulain 41

§:ssä tarkoitettua ilmoitusta. Ilmoituksente-kovelvollinen olisi vastaanottokeskus, jonka asukkaaksi lapsi on rekisteröity. Ilmoitus tehtäisiin myös vanhempiensa kanssa yksityismajoituksessa asuvasta lapsesta. Ilmoituksella olisi tarkoitus varmistaa, että kunnan viranomaiset voivat ottaa yhteyttä lapsen vanhempiin sekä lasta luonaan pitäviin henkilöihin esimerkiksi silloin, kun lapsella olisi oikeus esiopetukseen tai lapsen tulisi aloittaa peruskoulu tai lapsen katsotaan olevan lastensuojelua koskevien palvelujen tarpeessa.

Momentti 2 käsittelisi vailla huoltajaa olevan lapsen yksityismajoitusta. Jos vailla huoltajaa oleva lapsi haluaisi asua sukulaisten tai muun henkilön kanssa, olisi asiaa selvitettävä ottaen huomioon lapsen toivomus ja mielipide. Selvitys koskisi kodin sopivuutta lapsen hoitoon ja kasvatukseen ja sitä, että kykeneekö lapsen luokseen haluava henkilö huolehtimaan lapsesta sekä onko asuminen kyseessä olevien henkilöiden kanssa lapsen edun mukaista. Selvittämisestä huolehtisi vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijä vastaanottokeskuksen johtajan ja lapsen edustajan kanssa. Tarvittaessa heidän tulisi olla yhteydessä sen kunnan sosiaaliviranomaisiin, missä lapsi oleskelee tai jonne hänen on tarkoitus muuttaa oleskelemaan. Kysymys on herkkäluontoisesta asiasta. Sen vuoksi olisi tarkoituksenmukaisinta, että tarvittaessa käytetään apuna viranhaltijoita, jotka virkansa puolesta valvovat lapsen etua. Kunnan määräämälle monijäseniselle toimielimelle tehtävään ilmoitukseen olisi liitettävä selvityksen lopputulos.

Lapsen yksityismajoitukseen siirtymistä koskevan ilmoituksen saatuaan kunnan määräämälle monijäseniselle toimielimelle on lastensuojelulain 41 pykälän 3 momentin mukainen käytännön mahdollisuus, jos yksityiskoti tai siinä annettu hoito ja kasvatustodetaan sopimattomaksi tai puutteelliseksi, yrittää saada aikaan korjaus. Ja jos korjausta ei saada aikaan, se voisi kieltää lapsen pitämisen tässä yksityiskodissa.

Lapsen luokseen ottavia ihmisiä opastettaisiin lapsen huoltoon ja hoitoon liittyvissä asioissa. Neuvonta ja ohjaus voisi soveltuvien

osin perustua lasten huollosta ja tapaamisoi-keudesta annetun lain säännöksiin ja muuhun lapsen hoitoa ja kasvatusta Suomessa koskeviin periaatteisiin ja käytäntöihin. Ohjaus ja neuvonta annettaisiin vastaanottokeskuksen tehtäväksi.

19 f §. *Tiedottaminen*. Pykälän lisääminen lakiehdotukseen perustuu vastaanottodirektiivin 5 artiklaan. Sen mukaan turvapaikanhakijoille on annettava vastaanottoolosuhteita koskevaa informaatiota. Artikla velvoittaa antamaan tietoa vastaanottoon liittyvistä etuuksista, oikeuksista ja velvollisuuksista. Tiedottaminen kattaisi vastaanoton järjestämisen, siihen liittyvät menettelyt, sosiaali- ja terveystyöpalvelut, tulkkauksen ja muun välttämättömän perustarpeiden turvaamisen sekä työ- ja opintotoimintaan liittyvät asiat. Tiedottamisvelvollisuus koskisi myös henkilöiden oikeuksia ja velvollisuuksia turvapaikanhakijana ja tilapäistä suojelua saavana suomalaisessa yhteiskunnassa kuten esimerkiksi lasten oikeutta peruskouluun ja aikuisten työntekomahdollisuuksia sekä kaikkia koskevia perusoikeuksia.

Vastaanottodirektiivin 5 artiklan velvoite koskee myös tietoja vastaanotto-olosuhteisiin liittyvistä oikeusapua antavista järjestöistä ja ryhmistä. Suomessa edellä tarkoitettua tietoa viranomaisten lisäksi antaa lähinnä Suomen Punainen Risti. Pykälässä säädettäisiin myös turvapaikka-asian käsittelyssä avustavista järjestöistä ja oikeusavustajista tiedottamisesta. Käytännössä tämä tarkoittaisi lähinnä paikallaisneuvonta ry:n oikeusaputoiminnasta tiedottamista ja tarvittaessa muiden oikeusapua antavien yhteisöjen ja henkilöiden yhteystietoja.

Koska kotouttamislaki koskee myös tilapäistä suojelua saavia, joiden vastaanotto järjestetään vastaanottokeskuksessa, on tarpeen säätää tietojen antamisesta myös heille.

21 a §. *Majoituksesta ja palveluista perittävät maksut*. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan, että vastaanottokeskuksen järjestämästä majoituksesta ja siellä annettavista hyödykkeistä voitaisiin periä kohtuullinen maksu. Vastaavaa säännöstä ei ole voimassa olevassa kotouttamislaisissa. Maksun perimistä kos-

keva säännös on kuitenkin tullut tarpeelliseksi sen vuoksi, että yhä useampi turvapaikanhakija työllistyy.

Maksun suuruuden tulisi olla kohtuullinen. Se ei saisi ylittää majoituksen järjestämisestä ja siihen liittyvistä hyödykkeistä aiheutuvia todellisia kustannuksia. Maksun suuruus määrättäisiin laskemalla yhteen kaikkien vastaanottokeskusten vuokrat ja kiinteistöjen käytöstä aiheutuvat menot sekä hyödykkeistä aiheutuvat menot. Summa jaettaisiin vastaanottokeskusten yhteenlasketulla paikkaluvulla. Turvapaikanhakijalta ja tilapäistä suojelua saavalta perittävän maksun suuruus olisi yhtä vastaanottoaikkaa kohti tuleva euronäärä. Maksun suuruuden määrittämisen perusteena olisivat viimeisen käyttävissä olevan tilinpäätösvouden kustannukset ja paikkaluku. Vuoden 2003 tilinpäätöstiетоjen mukaan laskettuna maksu olisi noin 6 euroa vuorokaudelta. Jokaisen vastaanottokeskuksessa majoittuvan maksu olisi saman suuruisen riippumatta missä keskuksessa tai millänsessä vastaanottokeskuksen järjestämässä majoitustilassa hän majoittuu. Tasamaksu perustuisi siihen, että turvapaikanhakijalla ei ole mahdollisuutta valita keskusta, jossa hän majoittuu. Maksun suuruudesta säädettäisiin työministeriön asetuksella.

Käytännössä maksu tulisi perittäväksi lähinnä niiltä, jotka tekisivät työtä Suomessa. Säännös mahdollistaisi maksun perimisen myös, jos henkilöllä olisi Suomessa käytettävissään muita tuloja tai varallisuutta.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan, että turvapaikanhakijalta ja tilapäistä suojelua saavalta voitaisiin periä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen käyttämisestä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulaissa (734/1992) säädetyn suuruisen maksu niistä palveluista, joista edellä tarkoitetun lain mukaan voidaan periä asiakasmaksu. Jos henkilöllä ottaen huomioon toimeentulotuesta annetun lain mukaisen tuen tarpeen ei olisi taloudellisia edellytyksiä suoriutua maksusta, maksu voitaisiin jättää perimättä. Tämä menettely vastaisi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulain 1 §:n 2 virkkeen periaatetta siitä, että maksu voidaan periä henkilön mak-

sukyvyn mukaan.

Turvapaikanhakijoilla ja tilapäistä suojelua saavalla ei ole oikeutta asumisen perusteella annettaviin sosiaali- ja terveystalveluihin, mutta heillä on oikeus välttämättömiin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Palvelujen järjestämisestä vastaa vastaanottokeskus, jonka asukasrekisteriin turvapaikanhakija on rekisteröity. Vastaanottokeskus ostaa palvelut kunnalta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Turvapaikanhakijoilta ei nykyisin peritä maksuja palvelujen käyttämisestä. Tosin eräät työssäkäyvät turvapaikanhakijat ovat maksaneet sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetussa laissa säädetyn mukaisen asiakasmaksun kunnalliselle palvelujen tuottajalla.

Vastaanottodirektiivin mukaan, jos turvapaikanhakijalla on riittävästi varoja tai jos hän on ollut esimerkiksi riittävän pitkän ajan töissä, voidaan periä maksua aineellisista vastaanotto-olosuhteista ja terveydenhuollosta. Myös turvapaikanhakijan, jolla on varoja tai työtuloja, tulisi vastata asiakasmaksuista siinä määrin kuin Suomessa pysyvästi asuva henkilö.

Asiakasmaksun maksettavaksi määrittäminen annettaisiin vastaanottokeskuksen johtajan tehtäväksi sen vuoksi, että kyseessä olevan kaltaisen asiakasmaksun perimistä ei voida antaa lailla säätämättä yksityisen palvelun tuottajan tehtäväksi. Vastaanottokeskus saattaa ostaa palveluja moneltakin yksityiseltä palvelun tuottajalta. Lisäksi palvelujen tuottaja voi vaihtua nopeastikin. Yksityisen palvelun tuottajan kanssa on vaikea päästä sopimukseen, jossa osa korvauksesta olisi hankalasti perittävässä tai jäisi kokonaan saamatta. Myös kunnalliset palvelun tuottajat haluavat turvata saatavansa siten, että vastaanottokeskus vastaa kustannuksista myös asiakasmaksun osalta.

Jos maksuvelvollinen katsoisi, että maksun määrittämisessä on tapahtunut virhe, hän voisi hakea muutosta päätökseen asiallisesti siten kuin maksun määrittämisestä koskevasta muutoksen hausta säädetään valtion maksuperustelaissa (150/1992). Muutoksenhakua koskevat säännökset olisi kuitenkin otettava ehdo-

tettuun lakiin, koska valtionmaksuperustelaki koskee vain valtion viranomaisten suoritteita. Vastaanottokeskusten ylläpitäjinä on kuntia, Suomen Punainen Risti ja yksi kunnan perustama osakeyhtiö.

22 §. *Toimeentulotuki*. Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin lause, jonka mukaan toimeentulotuen myöntää hakemuksesta vastaanotto-keskus. Asiallisesti tämä vastaa voimassa olevan pykälän 3 momenttia.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että vastaanottokeskuksessa järjestettävä majoitus myönnettäisiin luontaisedunmuotoisena hyödykkeenä. Jokaiselle turvapaikanhakijalla järjestään mahdollisuus majoittua vastaanottokeskuksessa. Itse oman majoituksensa järjestävien osalta tämä tarkoittaisi sitä, että asumisesta aiheutuvia menoja ei otettaisi huomioon toimeentulotukeen oikeuttavina menoina, koska turvapaikanhakija voi aina majoittua vastaanottokeskuksessa.

Vastaanottokeskus järjestää majoitustilojen ja yleisten tilojen kalustuksen, vuodevaatteet ja astiaston, mahdollisuuden käyttää kodinkoneita ja siivoustarvikkeita, liinavaatehuoltoon tarvittavat laitteet, välineet ja aineet, sanoma- ja aikakauslehdet, mahdollisuuden katsoa televisiota, urheilu- ja harrastusvälineitä erityisesti lasten käyttöön, maksaa lasten harrastustoimintaa kuten uimahallissa käyntejä ja urheiluseurojen osallistumismaksuja sekä tukee leireille osallistumista ja järjestää vailla huoltajaa tulevien lasten täysiyläpidon.

Toimeentulotuen myöntämistä koskevassa päätöksessä eriteltäisiin hyödykkeenä myönnettävä toimeentulotuki ja rahamääräisenä maksettava toimeentulotuki.

Pykälän 3 momentti vastaisi asialliselta sisällöltään voimassa olevan pykälän 2 momenttia.

23 §. *Toimeentulotuen takaisinperintä*. Pykälän otsikko ehdotetaan muutettavaksi parempaan kielelliseen muotoon.

Lisäksi 23 ja 24 §:ssä lääninoikeus termi korvattaisiin termillä hallinto-oikeus.

5 luku. **Vailla huoltajaa saapunen lapsen edustaminen**

26 §. *Edustaminen ja puhevallan käyttö*. Pykälän lakiviittaus korjataan viittaamaan hallintolakiin, jolla kumottiin hallintomenettelystä annettu laki (598/1982).

7 luku. **Erinäiset säännökset**

44 §. *Muutoksenhakukiello*. Pykälän 2 momentin mukaan valittamalla ei saisi hakea muutosta vastaanottokeskuksen 19 c §:n 2 momentin perusteella tekemään päätökseen, joka koskee vastaanottokeskuksesta toiseen siirtämistä. Käytännössä turvapaikanhakijoita joudutaan siirtämään keskukselta toiseen turvapaikka-asian käsittelyn sujuvuuden vuoksi ja vastaanottokeskusten käytettävissä olevan kapasiteetin puitteissa. Siirrot saattavat joskus olla välttämättömiä myös etnisten jännitteiden vuoksi.

45 §. *Hallintomenettely*. Viittaus korjattaisiin viittamaan hallintolakiin, koska hallintomenettelylaki on kumottu edellä mainitulla lailla.

2. **Tarkemmat säännökset ja määräykset ja alemman asteiset säännökset**

Tätä lakia tarkentavat asetuksenantovaltuudet on mainittu asianomaisen pykälän yhteydessä. Asetuksella voitaisiin säätää ryhmäkodin toiminnasta sekä henkilöstön määrästä ja pätevyysvaatimuksista (19 d §) ja toimeentulotuen perusosalla katettavien menojen jakaantumisesta hyödykkeinä annettavaan osaan ja rahamääräiseen osaan (22 §).

3. **Voimaantulo**

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä toukokuuta 2005.

4. Suhde perustuslakiin ja sää- tämijärjestys

Perustuslain 21 §:n, oikeusturva, mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Lakiehdotuksen mukaan muutosta ei kuitenkaan saisi valittamalla hakea päätökseen, joka koskee pykälän 19 c §:n 2 momentin perusteella turvapaikanhakijan ja tilapäistä suojelua saavan siirtämistä toiseen vastaanottokeskukseen. Henkilölle ei synny oikeutta majoittua siinä vastaanottokeskuksessa, jonka asukkaaksi hänet ensimmäiseksi on rekisteröity eikä hänellä ole oikeutta valita missä keskuksessa hän haluaa majoittua. Kysymys on tilapäisestä oleskelusta ja vain turvapaikka-asian käsittelyyn ja tilapäiseen suojeluun tarvittavasta ajasta. Siirrot vastaanottokeskusten välillä ovat tarpeen sekä keskusten toiminnan kannalta että turvapaikkamennettelyn vuoksi. Osa vastaanottokeskuksista toimii ensivaiheen keskuksina, joissa turvapaikanhakijat majoittuvat vain turvapaikka-kuulustelun ajan. Tämän jälkeen heidät siirretään toiseen vastaanottokeskukseen odotamaan päätöstä hakemukseen. Turvapaikan-

hakijalla ja tilapäistä suojelua saavalla ei ole oikeussuojan tarvetta siirtoa koskevan päätöksen osalta siitäkään syystä, että hänelle järjestetään vastaava vastaanotto toisessa vastaanottokeskuksessa.

Majoituksen ja muiden vastaanottoon liittyvien hyödykkeiden antamista luontaisedunmuotoisena toimeentulotukena voidaan pitää perustuslain mukaisena. Luontaisedunmuotoisena annettava toimeentulotuki rajoittaisi turvapaikanhakijan valinnan vapautta vain asumiseen ja 22 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa mainittuihin hyödykkeisiin tarvittavan rahamäärän osalta. Muilta osin toimeentulotuki myönnettäisiin rahamääräisenä siten kuin toimeentulotukilaissa säädetään.

Edellä mainitun perusteella lakiehdotus voidaan hallituksen käsityksen mukaan käsitellä perustuslain 72 §:n mukaisessa tavallisessa käsittelyjärjestyksessä. Koska esityksessä kuitenkin ehdotetaan perustuslain kanssa läheisessä asiallisessa yhteydessä olevaa lainsäädäntöä, hallitus esittää, että sääntämijärjestyskysymyksestä pyydetään perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 9 päivänä huhtikuuta 1999 annetun lain (493/1999) 2 §, 3 §:n 2 momentti, 4 §:n 1 momentti, 8, 9 ja 19 §, 22 §:n 1—3 momentit, 23 §:n 2 momentti, 24 §, 26 §:n 2 momentti ja 45 §,

sellaisina kuin niistä ovat 2 ja 19 §, 22 §:n 1—3 momentti, 26 §:n 2 momentti 45 § laissa 118/2002 sekä 3 §:n 2 momentti laissa 649/2004, sekä

lisätään lakiin uusi 19 c—19 f ja 21 a § sekä 44 §:ään uusi 2 momentti seuraavasti:

2 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *kotoutumisella* maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä tavoitteena osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan samalla omaa kieltään ja kulttuuriaan säilyttäen;

2) *kotouttamisella* viranomaisten järjestämiä kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja voimavaroja;

3) *turvapaikanhakijalla* ulkomaalaislaissa (301/2004) tarkoitettua kansainvälistä suojelua hakenutta henkilöä;

4) *turvapaikanhakijoiden vastaanotolla ja tilapäistä suojelua saavien vastaanotolla* toimeentulon ja huolenpidon järjestämistä vastaanottokeskuksessa tai järjestelykeskuksessa.

3 §

Soveltamisala

Turvapaikanhakijoiden vastaanoton piiriin kuuluu turvapaikanhakija, kunnes hänelle on myönnetty oleskelulupa tai hän on poistunut

maasta.

4 §

Kustannusten korvaaminen

Tässä laissa tarkoitettu toiminnasta aiheutuvia kustannuksia korvataan valtion talousarvion rajoissa.

8 §

Pakolaisista aiheutuvien kustannusten korvaaminen

Jos kunta on laatinut tai sitoutuu laatimaan 7 §:ssä tarkoitettun maahanmuuttajien kotouttamisohjelman, työvoima- ja elinkeinokeskus korvaa pakolaisten vastaanotosta aiheutuneet kustannukset kunnalle valtion talousarvion rajoissa.

9 §

Pakolaisten kuntaan osoittaminen

Työvoima- ja elinkeinokeskus sopii kunnan

kanssa pakolaisten vastaanotosta ja osoittaa pakolaisen kuntaan, jonka kanssa se on tehnyt sopimuksen pakolaisten vastaanottamisesta.

19 §

Vastaanoton sisältö

Turvapaikanhakijoiden vastaanottona ja tilapäistä suojelua saavien vastaanottona järjestetään majoitus, toimeentulotuki, välttämättömät sosiaali- ja terveyspalvelut, tulkkipalveluja ja muu välttämätön perustarpeiden turvaaminen. Lisäksi voidaan järjestää työ- ja opintotoimintaa.

Majoitus on järjestettävä siten, että perheenjäsenet voivat asua yhdessä.

Turvapaikanhakijan ja tilapäistä suojelua saavan iästä, turvattomasta asemasta sekä fyysisestä ja psyykkisestä tilasta johtuvat erityistarpeet on otettava huomioon majoituksen ja muun vastaanoton järjestämisessä.

Vastaanotossa on otettava huomioon lapsen etu. Lapselle, joka on erityisen tuen tarpeessa, on annettava soveltuvaa neuvontaa ja kuntoutusta sekä soveltuvia mielenterveyspalveluita.

19 c §

Vastaanoton järjestäminen

Turvapaikanhakijan vastaanoton ja tilapäistä suojelua saavan vastaanoton järjestää vastaanottokeskus.

Turvapaikanhakija ja tilapäistä suojelua saava rekisteröidään vastaanottokeskuksen asukasrekisteriin. Vastaanoton järjestämisestä vastaa se vastaanottokeskus, jonka asukkaaksi turvapaikanhakija tai tilapäistä suojelua saava rekisteröidään. Turvapaikanhakija ja tilapäistä suojelua saava voidaan siirtää toiseen vastaanottokeskukseen, jos se perustellusta syystä on hänen itsensä taikka vastaanottokeskuksen toiminnan tai turvapaikkaasian käsittelyn kannalta tarpeellista.

Turvapaikanhakija tai tilapäistä suojelua saava voi järjestää majoituksensa itse. Jos itse majoituksensa järjestävä hakee muuta

19 §:ssä tarkoitettua vastaanottoa kuin majoitusta, hänen on kirjallisesti ilmoitettava vastaanottokeskukselle osoitteensa ja esitettävä majoittavan selvitys yksityismajoituksesta tai vuokrasopimus.

Turvapaikkahakemuksensa perusteella oleskeluluvan saanut ja tilapäistä suojelua saanut, joka saa jatkuvan oleskeluluvan, voi kohtuullisen ajan kuulua vastaanoton piiriin asumisensa ja toimeentulonsa järjestämistä varten.

19 d §

Alaikäisen vastaanoton järjestäminen

Vailla huoltajaa tulevan alaikäisen turvapaikanhakijan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanottoa varten voidaan perustaa ryhmäkoti. Ryhmäkodin toiminnasta sekä henkilöstön määrästä ja pätevyysvaatimuksista voidaan säätää tarkemmin työministeriön asetuksella.

Sen vastaanottokeskuksen johtaja, jonka asukasrekisteriin vailla huoltajaa turvapaikkaa hakeva tai tilapäistä suojelua saava lapsi rekisteröidään, päättää lapsen asuinpaikasta sekä muista lapsen henkilöä koskevista asioista, kunnes lapselle määrätään 5 luvussa tarkoitettu edustaja.

19 e §

Ilmoitus alaikäisen majoituksesta.

Sellaisen turvapaikkaa hakevan ja tilapäistä suojelua saavan lapsen osoite, joka ei majoitu vastaanottokeskuksessa tai ryhmäkodissa, ja tiedot henkilöistä, joiden luona lapsi asuu, ilmoitetaan lapsen oleskelupaikan kunnan määräämälle monijäseniselle toimielimelle. Ilmoituksen tekee vastaanottokeskus.

Jos lapsi on vailla huoltajaa 1 momentissa tarkoitettuun ilmoitukseen on liitettävä vastaanottokeskuksen ja lapsen edustajan selvitys siitä, sopiiko yksityiskoti olosuhteiltaan lapsen hoitoon ja kasvatukseen ja kykeneekö lapsen luokseen ottava huolehtimaan lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Vastaanottokeskuksen on opastettava lapsen luokseen otta-

via henkilöitä lapsen hoidossa ja kasvatuksessa ottaen soveltuvin osin huomioon mitä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (361/1983) säädetään.

19 f §

Tiedottaminen

Turvapaikanhakijalle ja tilapäistä suojelua saavalle annetaan mahdollisimman pian ja viimeistään 15 päivän kuluttua turvapaikkahakemuksen tekemisestä tai tilapäisen suojelun alkamisesta tiedot vastaanottoolosuhteisiin liittyvistä etuuksista, velvollisuuksista sekä sosiaali- ja terveyspalveluista. Tiedot annetaan kirjallisesti ja mahdollisuuksien mukaan kielellä, jota kyseessä olevan henkilön voidaan kohtuudella olettaa ymmärtävän. Tarvittaessa tiedot voidaan antaa myös suullisesti. Turvapaikanhakijoille annetaan mahdollisimman pian tietoa vastaanottoolosuhteissa ja turvapaikka-asiassa oikeusapua antavista järjestöistä tai ryhmistä.

21 a §

Vastaanoton majoituksesta ja palveluista perittävät maksut

Vastaanoton majoituksesta ja muusta vastaanottokeskuksessa järjestettävästä vastaanotosta voidaan periä kohtuullinen maksu, joka voi olla enintään niiden järjestämisestä aiheutuvien todellisten kustannusten suuruinen. Maksun määrästä säädetään työministeriön asetuksella. Maksun määrää maksettavaksi vastaanottokeskuksen johtaja.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen käyttäjältä voidaan periä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992) mukainen maksu. Maksun määrää maksettavaksi vastaanottokeskuksen johtaja. Maksu suoritetaan vastaanottokeskuksen kassaan tai vastaanottokeskuksen ilmoittamalle tilille. Mitä mainitun lain 13 § säädetään, ei sovelleta turvapaikanhakijaan ja tilapäistä suojelua saavaan.

Maksuvelvollinen, joka katsoo, että 1 tai 2 momentissa tarkoitettun maksun määräämi-

sessä on tapahtunut virhe, voi vaatia siihen oikaisua maksun määränneeltä vastaanottokeskuksen johtajalta kuuden kuukauden kuluessa maksun määräämisestä. Oikaisuvaatimuksesta annettuun päätökseen saa hakea valittamalla muutosta siltä hallinto-oikeudelta, jonka tuomiopiirissä maksun määrännyt vastaanottokeskus sijaitsee. Valitus on tehtävä 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Hallinto-oikeuden päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla

22 §

Toimeentulotuki

Turvapaikanhakijalle ja tilapäistä suojelua saavalle voidaan myöntää toimeentulotukea toimeentulotuesta annetun lain mukaan, jollei tässä laissa toisin säädetä. Toimeentulotuen myöntää hakemuksesta vastaanottokeskus.

Vastaanottokeskuksen järjestämän majoituksen kustannukset otetaan menoina huomioon siten kuin toimeentulotuesta annetun lain 7 §:ssä säädetään. Turvapaikanhakijalle ja tilapäistä suojelua saavalle ei myönnetä majoitusta varten toimeentulotukea rahana, vaan majoitus järjestetään vastaanottokeskuksessa ja ryhmäkodissa.

Työministeriön asetuksella säädetään tarkemmin muiden toimeentulotuen perusosalla katettavien menojen jakautumisesta vastaanottokeskuksessa järjestettävään vastaanottoon ja turvapaikanhakijan tai tilapäistä suojelua saavan itsensä suorittamiin perusosalla katettaviin menoihin.

23 §

Toimeentulotuen takaisinperintä

Hakemus toimeentulotuen takaisinperinnästä tehdään sille hallinto-oikeudelle, jonka tuomiopiirissä vastaanottokeskus sijaitsee.

24 §

Muutoksenhaku toimeentulotuesta

Vastaanottokeskuksen asukkaaksi merkitty henkilö, joka on tyytymätön vastaanottokeskuksen 22 §:n nojalla tekemään toimeentulotukea koskevaan päätökseen, saa hakea päätökseen muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Valitus on tehtävä 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Valitus voidaan antaa sanottuna aikana myös vastaanottokeskuksen johtajalle, jonka tulee oman lausuntonsa ohella toimittaa se hallinto-oikeuteen.

Valitus tehdään sille hallinto-oikeudelle, jonka tuomiopiirissä vastaanottokeskus sijaitsee.

Hallinto-oikeuden päätökseen, joka koskee toimeentulotuen antamista tai sen määrää haetaan muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta siten kuin sosiaalihuoltolain (710/1982) 49 §:n 2 momentissa säädetään.

26 §

Edustaminen ja puhevallan käyttö

Edustaja käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä ja varallisuutta kos-

kevissa asioissa, määrää lapsen asumisesta sekä hoitaa lapsen varallisuutta siten kuin oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 ja 2 §:ssä, hallintolain (434/2003) 14 §:ssä, hallintolainkäyttölain 17 §:ssä ja 18 §:n 3 momentissa sekä holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999) säädetään.

44 §

Muutoksenhakukielto

Vastaanottokeskuksen 19 c §:n 2 momentin nojalla tekemään päätökseen, joka koskee vastaanottokeskuksesta toiseen siirtämistä, ei saa hakea muutosta valittamalla.

45 §

Hallintomenettely

Pakolaisten kotouttamista ja turvapaikanhakijoiden vastaanottoa sekä tilapäistä suojelua saavien vastaanottoa järjestävän on käsitellessään tässä laissa tarkoitettuja hallintoasioita noudatettava hallintolakia.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä toukokuuta 2005.

Helsingissä 21 päivänä tammikuuta 2005

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Työministeri *Tarja Filatov*

Laki

maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 9 päivänä huhtikuuta 1999 annetun lain (493/1999) 2 §, 3 §:n 2 momentti, 4 §:n 1 momentti, 8, 9 ja 19 §, 22 §:n 1—3 momentit, 23 §:n 2 momentti, 24 §, 26 §:n 2 momentti ja 45 §,

sellaisina kuin niistä ovat 2 ja 19 §, 22 §:n 1—3 momentti, 26 §:n 2 momentti 45 § laissa 118/2002 sekä 3 §:n 2 momentti laissa 649/2004, sekä

lisätään lakiin uusi 19 c—19 f ja 21 a § sekä 44 §:ään uusi 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

2 §

Määritelmät

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

- 1) kotoutumisella maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä tavoitteena osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan samalla omaa kieltään ja kulttuuriaan säilyttäen;
- 2) kotouttamisella viranomaisten järjestämiä kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja voimavaroja; sekä
- 3) turvapaikanhakijoiden vastaanotolla ja tilapäistä suojelua saavien vastaanotolla toimeentulon ja huolenpidon järjestämistä vastaanottokeskuksessa tai järjestelykeskuksessa.

Tässä laissa tarkoitetaan:

- 1) kotoutumisella maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä tavoitteena osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan samalla omaa kieltään ja kulttuuriaan säilyttäen;
- 2) kotouttamisella viranomaisten järjestämiä kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja voimavaroja;
- 3) *turvapaikanhakijalla ulkomaalaislaissa (301/2004) tarkoitettua kansainvälistä suojelua hakenutta henkilöä;*
- 4) *turvapaikanhakijoiden vastaanotolla ja tilapäistä suojelua saavien vastaanotolla toimeentulon ja huolenpidon järjestämistä vastaanottokeskuksessa tai järjestelykeskuksessa.*

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

3 §

3 §

*Soveltamisala**Soveltamisala*

Tilapäistä suojelua saavien vastaanoton piiriin kuuluu ulkomaalaislaissa tarkoitettua tilapäistä suojelua saava henkilö, kunnes hänelle on myönnetty jatkuva oleskelulupa tai hän on poistunut maasta.

Turvapaikanhakijoiden vastaanoton piiriin kuuluu *turvapaikanhakija*, kunnes hänelle on myönnetty oleskelulupa tai hän on poistunut maasta

4 §

4 §

*Kustannusten korvaaminen**Kustannusten korvaaminen*

Tässä laissa tarkoitetun toiminnan kustannuksia korvataan valtion varoista valtioneuvoston päättämien perusteiden mukaisesti.

Tässä laissa tarkoitetusta *toiminnasta aiheutuvia* kustannuksia korvataan *valtion talousarvion rajoissa*.

8 §

8 §

*Pakolaisten kustannusten korvaamisesta sopiminen**Pakolaisista aiheutuvien kustannusten korvaaminen*

Jos kunta on laatinut tai sitoutuu laatimaan 7 §:n mukaisen maahanmuuttajien kotouttamisohjelman, työvoima- ja elinkeinokeskus voi sopia pakolaisten kustannusten korvaamisesta kunnalle valtioneuvoston päättämien perusteiden mukaisesti.

Jos kunta on laatinut tai sitoutuu laatimaan 7 §:ssä tarkoitetun maahanmuuttajien kotouttamisohjelman, työvoima- ja elinkeinokeskus *korvaa pakolaisten vastaanotosta aiheutuneet kustannukset kunnalle valtion talousarvion rajoissa*.

9 §

9 §

*Pakolaisten kuntaan osoittaminen**Pakolaisten kuntaan osoittaminen*

Työvoima- ja elinkeinokeskus osoittaa pakolaisen kuntaan, joka on tehnyt 8 §:ssä tarkoitetun sopimuksen.

Työvoima- ja elinkeinokeskus *sopii kunnan kanssa pakolaisten vastaanotosta ja osoittaa pakolaisen kuntaan, jonka kanssa se on tehnyt sopimuksen pakolaisten vastaanottamisesta*.

19 §

Vastaanoton sisältö

Turvapaikanhakijoiden vastaanottona ja tilapäistä suojelua saavien vastaanottona järjestetään majoitus, toimeentulotuki, välttämättömät sosiaali- ja terveyspalvelut, tulkkipalveluja ja muu välttämätön perustarpeiden turvaaminen sekä työ- ja opintotoimintaa. Vastaanoton muusta järjestämisestä voidaan säätää valtioneuvoston asetuksella.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun henkilön majoitus järjestetään vastaanottokeskuksessa.

Alaikäisen ilman huoltajaa tulevan turvapaikanhakijan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanottoa varten vastaanottokeskukseen voidaan perustaa ryhmäkoti. Ryhmäkodin toiminnasta ja henkilöstön määrästä säädetään työministeriön asetuksella.

Alaikäisten tai kidutuksen, raiskauksen tai muun ruumiillisen tai seksuaalisen väkivallan uhrien tai muutoin muita heikommassa asemassa olevien palvelujen järjestämisessä otetaan huomioon heidän elämäntilanteestaan johtuvat erityiset tarpeensa.

Palvelujen järjestämisestä vastaa vastaanottokeskus.

19 §

Vastaanoton sisältö

Turvapaikanhakijoiden vastaanottona ja tilapäistä suojelua saavien vastaanottona järjestetään majoitus, toimeentulotuki, välttämättömät sosiaali- ja terveyspalvelut, tulkkipalveluja ja muu välttämätön perustarpeiden turvaaminen. *Lisäksi voidaan järjestää työ- ja opintotoimintaa.*

Majoitus on järjestettävä siten, että perheenjäsenet voivat asua yhdessä.

Turvapaikanhakijan ja tilapäistä suojelua saavan iästä, turvattomasta asemasta sekä fyysisestä ja psyykkisestä tilasta johtuvat erityistarpeet on otettava huomioon majoituksen ja muun vastaanoton järjestämisessä.

Vastaanotossa on otettava huomioon lapsen etu. Lapselle, joka on erityisen tuen tarpeessa, on annettava soveltuvaa neuvontaa ja kuntoutusta sekä soveltuvia mielen-terveyspalveluita.

19 c §

Vastaanoton järjestäminen

Turvapaikanhakijan vastaanoton ja tilapäistä suojelua saavan vastaanoton järjestää vastaanottokeskus.

Turvapaikanhakija ja tilapäistä suojelua saava rekisteröidään vastaanottokeskuksen asukasrekisteriin. Vastaanoton järjestämisestä vastaa se vastaanottokeskus, jonka asukkaaksi turvapaikanhakija tai tilapäistä suojelua saava rekisteröidään. Turvapaikanhakija ja tilapäistä suojelua saava voidaan siirtää toiseen vastaanottokeskukseen, jos se perustellusta syystä on hänen itsensä

Ehdotus

taikka vastaanottokeskuksen toiminnan tai turvapaikka-asian käsittelyn kannalta tarpeellista.

Turvapaikanhakija tai tilapäistä suojelua saava voi järjestää majoituksensa itse. Jos itse majoituksensa järjestävä hakee muuta 19 §:ssä tarkoitettua vastaanottoa kuin majoitusta, hänen on kirjallisesti ilmoitettava vastaanottokeskukselle osoitteensa ja esitettävä majoittavan selvitys yksityismajoituksesta tai vuokrasopimus.

Turvapaikkahakemuksensa perusteella oleskeluluvan saanut ja tilapäistä suojelua saanut, joka saa jatkuvan oleskeluluvan, voi kohtuullisen ajan kuulua vastaanoton piiriin asumisensa ja toimeentulonsa järjestämistä varten.

19 d §

Alaikäisen vastaanoton järjestäminen

Vailla huoltajaa tulevan alaikäisen turvapaikanhakijan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanottoa varten voidaan perustaa ryhmäkoti. Ryhmäkodin toiminnasta sekä henkilöstön määrästä ja pätevyysvaatimuksista voidaan säätää tarkemmin työministeriön asetuksella.

Sen vastaanottokeskuksen johtaja, jonka asukasrekisteriin vailla huoltajaa turvapaikkaa hakeva tai tilapäistä suojelua saava lapsi rekisteröidään, päättää lapsen asuinpaikasta sekä muista lapsen henkilöä koskevista asioista, kunnes lapselle määrätään 5 luvussa tarkoitettu edustaja.

19 e §

Ilmoitus alaikäisen majoituksesta.

Sellaisen turvapaikkaa hakevan ja tilapäistä suojelua saavan lapsen osoite, joka ei majoitu vastaanottokeskuksessa tai ryhmäkodissa, ja tiedot henkilöistä, joiden luona lapsi asuu, ilmoitetaan lapsen oleskelupaikan kunnan määräämälle monijäse-

Ehdotus

niselle toimielimelle. Ilmoituksen tekee vastaanottokeskus.

Jos lapsi on vailla huoltajaa 1 momentissa tarkoitettuun ilmoitukseen on liitettävä vastaanottokeskuksen ja lapsen edustajan selvitys siitä, sopiiko yksityiskoti olosuhteitaan lapsen hoitoon ja kasvatukseen ja kykeneekö lapsen luokseen ottava huolehtimaan lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Vastaanottokeskuksen on opastettava lapsen luokseen ottavia henkilöitä lapsen hoidossa ja kasvatuksessa ottaen soveltuvin osin huomioon mitä lapsen huollosta ja tapamisoikeudesta annetussa laissa (361/1983) säädetään.

19 f §

Tiedottaminen

Turvapaikanhakijalle ja tilapäistä suojelua saavalle annetaan mahdollisimman pian ja viimeistään 15 päivän kuluttua turvapaikkahakemuksen tekemisestä tai tilapäisen suojelun alkamisesta tiedot vastaanotto-olosuhteisiin liittyvistä etuuksista, velvollisuuksista sekä sosiaali- ja terveyspalveluista. Tiedot annetaan kirjallisesti ja mahdollisuuksien mukaan kielellä, jota kyseessä olevan henkilön voidaan kohtuudella olettaa ymmärtävän. Tarvittaessa tiedot voidaan antaa myös suullisesti. Turvapaikanhakijoille annetaan mahdollisimman pian tietoa vastaanotto-olosuhteissa ja turvapaikka-asiassa oikeusapua antavista järjestöistä tai ryhmistä.

21 a §

Vastaanoton majoituksesta ja palveluista perittävät maksut

Vastaanoton majoituksesta ja muusta vastaanottokeskuksessa järjestettävästä vastaanotosta voidaan periä kohtuullinen maksu, joka voi olla enintään niiden järjestämisestä aiheutuvien todellisten kustannusten suuruinen. Maksun määrästä säädetään työministeriön asetuksella. Maksun

määrää maksettavaksi vastaanottokeskuksen johtaja.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen käyttäjältä voidaan periä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992) mukainen maksu. Maksun määrää maksettavaksi vastaanottokeskuksen johtaja. Maksu suoritetaan vastaanottokeskuksen kassaan tai vastaanottokeskuksen ilmoittamalle tilille. Mitä mainitun lain 13 § säädetään, ei sovelleta turvapaikanhakijaan ja tilapäistä suojelua saavaan.

Maksuvelvollinen, joka katsoo, että 1 tai 2 momentissa tarkoitetun maksun määräämisessä on tapahtunut virhe, voi vaatia siihen oikaisua maksun määränneeltä vastaanottokeskuksen johtajalta kuuden kuukauden kuluessa maksun määräämisestä. Oikaisuvaatimuksesta annettuun päätökseen saa hakea valittamalla muutosta siltä hallinto-oikeudelta, jonka tuomiopiirissä maksun määrännyt vastaanottokeskus sijaitsee. Valitus on tehtävä 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Hallinto-oikeuden päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

22 §

Toimeentulotuki

Turvapaikanhakijalle ja tilapäistä suojelua saavalle henkilölle voidaan myöntää toimeentulotukea toimeentulotuesta annetun lain mukaan, jollei tässä laissa toisin säädetä.

Työministeriön asetuksella säädetään tarkemmin toimeentulotuen perusosalla katettavien menojen jakautumisesta vastaanottokeskuksessa järjestettävään vastaanottoon ja turvapaikanhakijan tai tilapäistä suojelua saavan itsensä suorittamiin perusosalla katettaviin menoihin.

Turvapaikanhakijan ja tilapäistä suojelua saavan toimeentulotuen myöntää hakemuksesta vastaanottokeskus.

22 §

Toimeentulotuki

Turvapaikanhakijalle ja tilapäistä suojelua saavalle voidaan myöntää toimeentulotukea toimeentulotuesta annetun lain mukaan, jollei tässä laissa toisin säädetä. Toimeentulotuen myöntää hakemuksesta vastaanottokeskus.

Vastaanottokeskuksen järjestämän majoituksen kustannukset otetaan menoina huomioon siten kuin toimeentulotuesta annetun lain 7 §:ssä säädetään. Turvapaikanhakijalle ja tilapäistä suojelua saavalle ei myönnetä majoitusta varten toimeentulotukea rahana, vaan majoitus järjestetään vastaanottokeskuksessa ja ryhmäkodissa.

Työministeriön asetuksella säädetään tarkemmin muiden toimeentulotuen perusosalla katettavien menojen jakautumisesta vastaanottokeskuksessa järjestettävään vastaanottoon ja turvapaikanhakijan tai tila-

päistä suojelua saavan itsensä suorittamiin perusosalla katettaviin menoihin.

23 §

Toimeentulotuen takaisinperiminen

Hakemus toimeentulotuen takaisinperinnästä tehdään sille lääninoikeudelle, jonka tuomiopiirissä vastaanottokeskus sijaitsee.

24 §

Muutoksenhaku toimeentulotuesta

Vastaanottokeskuksen asukkaaksi merkitty henkilö, joka on tyytymätön vastaanottokeskuksen 22 §:n nojalla tekemään toimeentulotukea koskevaan päätökseen, saa hakea siihen muutosta lääninoikeudelta kirjallisella valituksella. Valitus on tehtävä 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksi saamisesta siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään. Valitus voidaan antaa sanottuna aikana myös vastaanottokeskuksen johtajalle, jonka tulee oman lausuntonsa ohella toimittaa se lääninoikeuteen.

Valitus tehdään sille lääninoikeudelle, jonka tuomiopiirissä vastaanottokeskus sijaitsee.

Lääninoikeuden päätökseen, joka koskee toimeentulotuen antamista tai sen määrää haetaan muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta siten kuin sosiaalihuoltolain (710/1982) 49 §:n 2 momentissa säädetään.

26 §

Edustaminen ja puhevallan käyttö

Edustaja käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä ja varallisuutta koskevissa asioissa, määrää lapsen asumisesta sekä hoitaa lapsen varallisuutta siten kuin oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 ja 2 §:ssä, hallintomenettelylain (598/1982) 16 §:ssä, hallintolainkäyttölain 17 §:ssä ja

23 §

Toimeentulotuen takaisinperintä

Hakemus toimeentulotuen takaisinperinnästä tehdään sille *hallinto-oikeudelle*, jonka tuomiopiirissä vastaanottokeskus sijaitsee.

24 §

Muutoksenhaku toimeentulotuesta

Vastaanottokeskuksen asukkaaksi merkitty henkilö, joka on tyytymätön vastaanottokeskuksen 22 §:n nojalla tekemään toimeentulotukea koskevaan päätökseen, saa hakea päätökseen muutosta valittamalla *hallinto-oikeuteen*. Valitus on tehtävä 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Valitus voidaan antaa sanottuna aikana myös vastaanottokeskuksen johtajalle, jonka tulee oman lausuntonsa ohella toimittaa se *hallinto-oikeuteen*.

Valitus tehdään sille *hallinto-oikeudelle*, jonka tuomiopiirissä vastaanottokeskus sijaitsee.

Hallinto-oikeuden päätökseen, joka koskee toimeentulotuen antamista tai sen määrää haetaan muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta siten kuin sosiaalihuoltolain (710/1982) 49 §:n 2 momentissa säädetään.

26 §

Edustaminen ja puhevallan käyttö

Edustaja käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä ja varallisuutta koskevissa asioissa, määrää lapsen asumisesta sekä hoitaa lapsen varallisuutta siten kuin oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 ja 2 §:ssä, *hallintolain* (434/2003) 14 §:ssä, hallintolainkäyttölain 17 §:ssä ja 18 §:n

Voimassa oleva laki

18 §:n 3 momentissa ja holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999) säädetään.

Ehdotus

3 momentissa sekä holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999) säädetään.

44 §

Muutoksenhakukielto

Vastaanottokeskuksen 19 c §:n 2 momentin nojalla tekemään päätökseen, joka koskee vastaanottokeskuksesta toiseen siirtämistä, ei saa hakea muutosta valittamalla.

45 §

Hallintomenettely

Pakolaisten kotouttamista ja turvapaikanhakijoiden vastaanottoa sekä tilapäistä suojelua saavien vastaanottoa järjestävän on käsitellessään tässä laissa tarkoitettuja hallintoasioita noudatettava hallintomenettelylakia ja tiedoksiannosta hallintoasioissa annettua lakia (232/1966).

45 §

Hallintomenettely

Pakolaisten kotouttamista ja turvapaikanhakijoiden vastaanottoa sekä tilapäistä suojelua saavien vastaanottoa järjestävän on käsitellessään tässä laissa tarkoitettuja hallintoasioita noudatettava *hallintolakia*.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä toukokuuta 2005.
